

ИЗПИРАНЕ НА ПАРИ. РАЗГРАНИЧЕНИЕ ОТ БЛИЗКИ ДО НЕГО ПРЕСТЪПЛЕНИЯ

доц.д-р Ива Пушкарлова

Навлизането в законната икономика на незаконни капитали, генерирани до средата на 90-те години, чрез процеси на изпиране на пари става мащабно у нас около 1996 г. Наказателноправната реакция започва от втората половина на 1997 г., когато тези процеси са в основната си част приключили и престъпните схеми започват да се променят. Целенасочените политики на държавата за повишаване на професионалната подготовка на наказателната система (напр., обучения на магистрати) започва близо четири години след като тя прави първите си опити да приложи съставите.

1. Обзор на развитието на законовата уредба

За първи път изпирането на пари е криминализирано у нас през август 1997 г. с чл. 253 от НК като умишлено извършване на финансови операции или други сделки със средства или имущество, за които деецът знае или предполага, че са придобити чрез престъпление. Предвидени са по-тежки наказания, когато деянието е извършено при предварителен сговор, от участници в престъпна организация, от длъжностно лице или повече от веднъж (чл. 253, ал. 2). Предвиденото наказание по основния състав е лишаване от свобода до три години и глоба от три до пет хиляди неденоминирани лева.

Близо година по-късно, през юли 1998 г., са увеличени наказанията, добавен е нов по-тежко наказуем квалифициран състав, когато изпираните пари са в особено големи размери и случаят е особено тежък (чл. 3) и е предвидено предметът на престъплението да се отнема в полза на държавата, а ако липсва или е отчужден, да се присъжда неговата равностойност (чл. 253, ал. 4).

През март 2000 г. с чл. 253, ал. 3 е добавен нов състав, квалифициран с оглед вида на предикатното престъпление – незаконен трафик на наркотични вещества. Предвиденото наказание е лишаване от свобода от десет до тридесет години и глоба от 20 до 200 хил. лв. Успоредно с него е въведена втора алинея на чл. 250, която предвижда наказание лишаване от свобода от пет до петнадесет години и глоба до двойния размер на сумата по превода за всеки, който преведе по банков път в чужбина пари, за които е знаел или предполагал, че са придобити чрез наркотрафик, като е използвал порочен документ. Тази разпоредба, която действа до 2006 г., дублира режима по чл. 253, ал. 3, вр. ал. 1 във формата на изпълнителното деяние на изпирането „извърши финансова операция“ и поради това по нея няма практика.

По-сериозни са измененията в уредбата на изпирането през март 2004 г. В основния състав са добавени нови форми на изпълнителното деяние – прикриване на произхода, местонахождението, движението или действителните права върху имуществото. Обособен е втори основен състав по чл. 253, ал. 2, който наказва този, който придобие, получи, държи, използва, преобразува или спомогне по какъвто и да е начин за преобразуването на имущество, за което знае или предполага към момента на получаването му, че е придобито чрез престъпление. Организираното изпиране на пари е формулирано като дейност по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група. Прецизирана е квалификацията с оглед длъжностното качество на субекта, като е уточнено, че извършеното е в кръга на службата му. Въведен е нов квалифициран състав с оглед метода (откриване или поддържане на сметка във финансова институция под фиктивно или чуждо име). С разпоредбата на чл. 253, ал. 7 е уточнено, че предикатното престъпление може да бъде извършено и извън българската наказателна юрисдикция.

Въведени са текстовете на чл. 253а и чл. 253б, които криминализират съответно форми на подготвителна дейност към изпиране на пари (приготовление, сдружаване, подбуждане) и немаловажни случаи на нарушения на Закона за мерките срещу изпирането на пари, когато субектът е задължено по този закон длъжностно лице и извършеното не представлява по-тежко престъпление. Правата на държавата да отнеме предмета на престъплението се разпростират и върху имущества, предназначени за изпиране на пари. Въведена е поощрителна норма, която предвижда отпадане на наказуемостта на участник в сдружение, създадено с цел да изпира пари, който преустанови участието си в сдружението и съобщи за него на органите на властта преди да бъде довършено изпирането на пари, за което сдружението е създадено.

През септември 2006 г. са внесени последните актуални изменения в закона, засягащи преди всичко предикатната дейност. В основните състави е обособен самостоятелен вид предходна дейност – общественоопасно деяние, което сближава изпирането с вещното укривателство. Квалифицираният признак с оглед вида на предикатното престъпление се разширява от незаконен трафик на наркотици в което и да е тежко умишлено престъпление. В разпоредбата на чл. 253, ал. 6 правата на държавата да отнеме имуществения предмет на престъплението се разширяват и обхващат и имуществовата, в които той е трансформиран.

Съдебната практика върху съставите за изпиране на пари като цяло не влияе на съдържанието на закона. Тълкувателната намеса на ВКС започва близо осем години след въвеждането на съставите, но само година след измененията по повод присъединяването на страната към основните международни стандарти¹. Тя се съсредоточава върху проблеми, произтичащи от едновременната гражданскоправна (вкл. търговскоправна), административно-правна (вкл. данъчноправна) и наказателноправна квалификация на фактическите признаци на изпълнителното деяние и свързани с трудности при разпознаване на престъпни схеми, прикрити зад привидно законни дейности. Всъщност, тези проблеми са универсални за всички наказателни юрисдикции и съпътстват типично прилагането на наказателния закон поради динамичния и приспособим характер на пазарните дейности – законни и незаконни.

2. Непосредствен обект на изпирането на пари

Изпирането на пари може накратко да бъде определено като заключителен етап от развитието на незаконна икономическа дейност, представляващ процес на навлизане на облагите от нея в законната икономика под привидността на законен капитал, годен да бъде усвояван в нея като законна икономическа полза. Изпирането най-често представлява процес или сложен еднократен акт, в резултат на който незаконният доход застава на икономическо разположение на придобилия го субект като законен, независимо от това фактически или юридически през какви трансформации и чужди правни сфери преминава. Този етап е от изключителна важност за субекта, който е генерирал незаконния доход. Той винаги е заинтересован да може да ползва имуществото спокойно в официалната икономика поради предимствата на нейните пазари на „видими“ блага пред незаконните пазари.

Определенията на международни институции и организации, повлияли на международните, европейските и националните нормативни и правосъдни стандарти в материята, **очертavat явлението с акцент върху неговата насоченост към узаконяване на незаконно придобит доход**, без да се съсредоточават с особена настойчивост върху особеностите на самия механизъм и методите за узаконяване². На

¹ Вж. например Р № 553/2005 г. по НД № 1064/2004 г. на ІНО.

² Напр. „преработване на облаги от престъпление за прикриване на техния незаконен произход“ (ФАТФ), „широк диапазон от дейности и процеси, предназначени да замъглят източника на незаконно придобити пари и да създадат впечатление, че те произлизат от законен източник“ (МОКЦК), „дейности,

това предназначение на механизма акцентира и българската съдебна практика³. Изпирането според нея „представлява престъпна дейност за легализиране на придобити по престъпен начин средства чрез трансформацията на паричните потоци, като по този начин се прикрива незаконния произход на доходи от общественоопасна дейност и изпраните средства изглеждат като придобити от законна дейност. Изпраните пари се инвестират в легалната икономика и влизат в оборота, като се цели невъзможност да се установи незаконния им произход и тези средства да не могат да се различат от законно придобитите имуществена... Противоправни облаги с материален характер чрез изпирането се трансформират в годен предмет на стопанския оборот и източник на законни доходи на лицето, изпразило парите”⁴.

Причината вниманието да се ориентира към насочеността към легализация е, че **узаконяващият механизъм ползва проявите форми и методи на законния оборот**. Това е (верига от) действия, външно обективирани в юридически волеизявления, които са „типични за нормалната стопанска дейност”⁵. С тях се цели постигане на стопански ефект в законната икономика, който е юридически неуязвим, т.е. е годен валидно, т.е. стабилно да прехвърля имуществени права и задължения. Този механизъм е връзката между незаконния пазар, на който е генериран доходът, и законните пазари, на които той е законно икономическо средство за достъп до имуществено измерими ползи за притежателя си.

От гражданскоправна и търговскоправна гледна точка сделките от узаконяващия механизъм могат да са както действителни, така и унищожени или нищожни. Както ще бъде подробно изяснено по-нататък, валидността им няма значение за съставомерността на изпирането, а евентуално за формата на изпълнителното деяние и за преценката на отговорността при съучастие и посредствено извършителство, както и за момента, към който се преценява престъпния резултат и стойността на предмета на престъплението, когато изискуемостта на дадено вземане има отношение към този момент. Противоправният мотив на сделка, която не е дарение, не влияе на частноправната ѝ действителност⁶. Така „формално законосъобразната финансова операция или сделка не отменя престъпния характер на деянието, когато са средство за прикриване на незаконния произход на имуществото или на правата върху него”⁷, но поставя изисквания за правораздаване с широкоспектърна компетентност, която да му позволява да разпознава престъпление зад привидно законосъобразни пазарни дейности. От по-обща гледна точка, изпирането на пари е хипотеза на злоупотреба с частното право.

На основата на горните констатации може да се изведе и **непосредствения обект** на изпирането на пари като престъпление против финансовата система.

включващи преработване на облаги от престъпления за прикриване на тяхната връзка с престъпна дейност”, „прехвърляне на незаконно придобити пари или инвестиции посредством външно лице за прикриване на техния истински произход” (МВФ). Цит. по **Димитрова, Р.**, Наказателноправна защита на финансовите интереси на ЕС, С., 2012 г., 162-165.

³ Р № 446/2010 г. по НД № 401/2010 на I НО на ВКС: престъплението се осъществява чрез юридически действия по отношение на предмета, с които се цели да бъде укрит престъпният му произход; Р № 553/2005 г. по НД № 1064/2004 г. на I НО: От обективна страна финансовите операции или другите сделки като форми на изпълнителното деяние „изпиране на пари” могат да се изразят по своето предназначение или резултат и в затрудняване или осуетяване на органите на власт да установят незаконния произход на собствеността или на действителните права върху съответното имущество.

⁴ Присъда № 39/2011 г. на ОС-Варна по НОХД № 2067/2010 г.

⁵ Р № 553/2005 г. по НД № 1064/2004 г. на I НО на ВКС.

⁶ Типично сделките от узаконяващия механизъм не са дарения, тъй като той се разполага в сферата предимно на търговските отношения, които по определение са възмездни.

⁷ Р № 553/2005 г. по НД № 1064/2004 г. на I НО.

В теорията той е определен като „стопанските отношения във финансовата сфера, свързани с трансформацията или обмена на паричните средства или имущества, чрез които се ограничават или затрудняват изясняването на произхода или разкриването на облаги, придобити чрез или по повод на престъпление”⁸.

Внимателният анализ на това определение показва непрецизност, водеща до приобщаване на елементи от непосредствения обект на вещното укривателство и родовия обект на стопанските престъпления. Изпирането на пари засяга финансовата система като държавно регулирана сфера, поради което е систематично отделено от стопанските престъпления. За разлика от тях, едната страна по засегнатите отношения е винаги държавата в качеството ѝ на титуляр на правомощия да създава и осигурява прилагането на правила за движението на финансови и имуществени активи със законен произход. Специалните административни режими за отделните финансови и свързани с тях дейности, изградени и прилагани в изпълнение на тези правомощия, определят съдържанието на защитените отношения, а не отношенията на произвеждане и размяна на стоки и услуги (стопански отношения). Насрещната страна по отношенията, обект на изпирането на пари, може да бъде всеки правен субект, който извършва финансова дейност, вкл. физически лица, частни, държавни и общински търговски дружества и др. Те имат задължения да спазват установените от държавата правила при участието си във финансовата система, независимо дали извършват стопанска дейност или не. Правомощията на държавата да изяснява и разкрива незаконния произход на облаги са свързани с отношения, обект на други престъпления. Поради това относително по-точно е свързването на обекта на изпирането на пари с отношенията във финансовата система, целящи да гарантират законност в произхода на притежаваните от гражданите средства и имущества⁹.

Невярно е изразеното в теорията становище, че обект на изпирането на пари са отношенията, осигуряващи „нормалното функциониране на паричното обръщение и кредитирането у нас”¹⁰. Това е обектът на стопанските престъпления, засягащи паричната и кредитната система, които предшестват изпирането на пари по систематичното си място в НК.

На основата на горното може да се направи извод, че според българското наказателно право изпирането на пари засяга обществените отношения, които пречат навлизането във финансовата система и движението в нея на имущества без законен произход.

В сравнителен план липсва общ подход при определяне на родовия обект на изпирането на пари. Само в Литва то е престъпление срещу финансовата система, както у нас. В някои държави то е отделено в самостоятелна глава на Особената част на НК (Франция), най-често заедно с форми на укривателство и други видове последваща престъпна дейност с предмет облага, придобита от престъпление (Испания, Норвегия, Финландия, Германия). В други държави изпирането е престъпление срещу собствеността, но често в родовия обект са включени и обществените отношения, които българският закон отнася към обекта на стопански престъпления (Австрия, Косово, Словакия, Чешка Република, Румъния). Изолирано е законодателното решение в Албания, според което изпирането засяга обществения ред и сигурност в рамките на престъпленията срещу държавната власт. Относително най-много са държавите, в чийто закони то е престъпление против стопанството, като понякога в съответната

⁸ Михайлов, Д., Нови положения в особената част на Наказателния кодекс, С., 2003 г., с.151.

⁹ Р № 553/2005 г. по НД № 1064/2004 г. на І НО.

¹⁰ Владимирова, А., Изпирането на пари като престъпление против финансовата система, НБУ, С., с.152 (http://www.nbu.bg/PUBLIC/IMAGES/File/departamenti/pravo/law_journal/Oct_2011/11_anelia%20vladimirova.pdf).

глава са включени и престъпления против паричната, кредитната и финансовата система и митническият режим (Босна и Херцеговина, Естония, Полша, Латвия, Русия, Хърватия, Македония, Сърбия, Черна Гора, Словения).

3. Основни състави на изпирането на пари

Изпирането на пари има два основни състава по чл. 253, ал. 1 и 2 от НК, които съдържат някои общи и някои различни признаци.

Общите признаци са свързани с вида и характера на предикатната дейност, имуществения предмет и причинната връзка между тях, както и с признаците на субективната страна и субекта. Различни са формите на изпълнителното деяние и признаците относно престъпния резултат.

3.1. Общи признаци

3.1.1. Предикатна дейност

Изпирането на пари е форма на последваща престъпна дейност. Тя е несъставомерна, ако предварителна дейност изобщо не е извършвана, тъй като ще липсва имуществен предмет по чл. 253. Дейността, в резултат на която възниква незаконният доход, може да бъде два вида: **престъпление** и **общественоопасно деяние**.

В сравнителноправен план подходът е уникален. В чуждестранните юрисдикции предикатната дейност е определена единствено като престъпна. Такава е позицията и на действащите за България международни и европейски правни стандарти (чл. 1, б. „а”, вр. с чл. 9 от Конвенцията на СЕ относно изпиране, издирване, изземване и конфискация на облагите от престъпление и относно финансирането на тероризма, 2013 г., чл. 1 от Директива 91/308/ЕИО, Директива 2005/60/ЕО). Те определят предикатната дейност като престъпна, а престъпното поведение като извършване на престъпление или акт на участие в извършването му, като някои го ограничават до тежко престъпление (чл. 3, т. 4 от Директива 2005/60/ЕО), каквото най-общо е всяко престъпление, наказуемо с най-малко една година лишаване от свобода (чл. 3, т. 5 „е” от Директива 2005/60/ЕО).

Българският закон **не ограничава предикатното престъпление** нито по вид, нито с оглед съставомерността на причинната връзка между него и незаконния доход, нито с оглед приложимия към него наказателен закон. Въпреки това, по основните състави на изпирането предикатното престъпление не е тежко по смисъла на чл. 93, т. 7 от НК или не е умишлено, тъй като комбинацията от двата признака би обусловила приложението на квалифицирания състав по чл. 253, ал. 4. Оттук следва, че теоретично всяко деяние, обявено за престъпление, може да бъде прието за предикатно и да обуслови съставомерност на последващите действия по чл. 253 от НК, стига, разбира се, причинната му връзка с незаконния доход да бъде доказана.

Този подход при очертаване на предикатното престъпление е общовъзприет и сравнителноправно. В някои отделни държави законодателството претърпява изменения в посока постепенно разширяване на видовете предикатни престъпления като съставомерен признак на изпирането на пари. Така например в Испания първата редакция на чл. 1, ал. 1 от Закона за предотвратяване на изпирането на пари от 1993 г. изисква доходът да е придобит от престъпления, свързани с наркотични, психотропни или токсични вещества, дейност на терористични групи или организирани или въоръжени групи. През 1995 г. с Кралски Указ №925 предикатното престъпление е формулирано като „всяко престъпление, наказуемо с лишаване от свобода над 3 години”, а в съвременната редакция на чл. 301 от НК на Испания липсват всякакви ограничения.

В други отделни държави законът съдържа неограничително примерно изброяване на видове предикатни престъпления, като например „престъпления,

свързани с производството или трафик на наркотици или психотропни вещества, контрабанда, фалшифициране на пари или ценни книги, грабеж или други престъпления против собствеността, изнудване или търговия с оръжие, боеприпаси, взривни вещества или ядрени материали” (чл. 299 от НК на Полша); или „търговията с наркотици, оръжие, или чрез други наказуеми действия” (чл. 273 от НК на Македония); или престъпление срещу собствеността, за което е предвидено наказанието не по-малко от една година лишаване от свобода, длъжностно престъпление, престъпление срещу интелектуална собственост, контрабанда, укриване на вносни или износни мита или конкретно изброени състави на престъпления против държавата и обществения ред (чл. 165 от НК на Австрия).

В теорията и практиката у нас се споделя разбирането, че изискването на закона единият вид предикатна дейност да е **престъпление** не означава деяние, признато за престъпно с влязла в сила осъдителна присъда. „За осъществяване на престъплението изпиране на пари не е нужно да е имало предходно осъждане или висящо или едновременно внесено обвинение за предикатната престъпна дейност, нито същата да е прецизно и детайлно формулирана като осъществяваща всички елементи на конкретен престъпен състав, а знанието за това да е допустимо да се извежда от други обективни фактически данни, стига те в своя комплекс и взаимна обусловеност да доказват, че с оглед своя вид и потенциал същата е източникът за генериране на имуществото, с което деецът впоследствие оперира”¹¹. Поради това процесът за предикатното престъпление и за изпирането на пари може да е един и същ¹², но когато не е, „в производството по чл. 253 от НК не подлежат на изясняване обстоятелства относно първоначалното престъпление, а е необходимо да се изясни само връзката между него и предмета на изпирането на пари”¹³. „За съставомерността по чл.253 ал.1 НК е без значение как се е развило наказателното правоотношение, породено от предхождащата го, първоначална, престъпна проява и дали е осъществено наказателно преследване въобще. Погасяването на това правоотношение, обективно не пречатства възможността за „изпиране на пари” и поради това не може да пречатства отговорност за последното. Няма изискване престъплението, чрез което, преди това е придобито имуществото, да е престъпление от определен вид. Достатъчно е то да покрива обективните признаци на престъпен състав по НК”¹⁴.

От това тълкуване, възприето непротиворечиво в практиката, е възможно най-широкото и от него следва, че предикатното престъпление е деяние, обективно съставомерно по НК, без значение дали и как се е развила наказателната отговорност за неговото извършване.

¹¹ Р № 422/2009 г. по НД № 432/2009 г., II НО на ВКС (оставя в сила оправдателно въззивно Решение на САС № 21а/08.05.2009 г. по ВНОХД № С-81/2008 г. – недоказана причинна връзка между предикатните престъпления и изпирането на пари). Аналогично при тълкуване на предикатната дейност при вещно укривателство, Р № 367/2009 г. по НД № 342/2009 г. на I НО на ВКС: „Не е необходимо първоначалното деяние, чрез което неправомерно е придобито владението върху инкриминираната вещ, да е санкционирано, при определени хипотези то дори би могло и да не съставлява престъпление или да не подлежи на наказване (напр. ако е извършено от наказателноотговорно лице, ако е последвала неговата смърт, ако отговорността е погасена по давност и пр.). Същественото е, че фактическата власт върху вещта е получена неправомерно (най-често в резултат на извършено престъпление) и укривателят знае или предполага това”; Р № 199/2012 г. на ВКС: „Не е нужно да се установява чрез какво престъпно деяние, откъде и кога са придобити инкриминираните вещи”.

¹² Аналогично, **Димитрова, Р.**, Цит.съч., **Панайотов,П.**, Изпирането на пари по наказателното право, С., 1998 г.

¹³ Решение №107/2011 г. на АС-Варна по ВНОХД № 178/2011 г.

¹⁴ Р № 34/2009 г. по НД № 577/2008 г. на I НО на ВКС. Подобно в Присъда № 23/2012 г. на САС по ВНОХД № 251/2011 г.

Що се отнася до тълкуването на понятието „общественоопасно деяние“, възгледите са по-разнообразни. Според най-широкия то обхваща административни и дисциплинарни нарушения, граждански деликти¹⁵, формално съставомерни деяния, деяния, за които наказуемостта е изключена или отпаднала, вкл. морално укорими деяния, които не са правонарушения¹⁶. Понятието обаче няма толкова широк обхват.

Непозволеното увреждане е гражданскоправен институт, при който извършеното е общественоопасно само ако обективно нарушава и наказателна или административно-наказателна забрана. Правната фигура е по-широка и обхваща патологии на гражданскоправни правоотношения, при които е засегнат единствено частен интерес.

Моралната укоримост на едно деяние, когато не произтича от нарушение на императивна наказателна законова забрана, не прави деянието общественоопасно и поражда санкционни последици в сфера на неправилен нормативен регулатор (морала). В правовата държава върховенството на закона предполага гражданите да имат задължения единствено да не нарушават закона и не могат да бъдат товарени с наказателна отговорност за правомерни деяния, дори те да не са добродетелни.

В теорията е изразено становище, че избраният от законодателя термин „общественоопасно деяние“ е по-широк по съдържание от понятието „противоправно деяние“¹⁷. Количествената разлика между двата термина обаче не само не определя законодателния избор на понятие, но и не е безспорно кой термин е по-тесен, тъй като противоправността може да бъде както наказателна, така и ненаказателна. Разликата между противоправността и обществената опасност е качествена. Тя се изразява в това, че обществената опасност е първична и обективна характеристика на деянието, която служи за основание то да бъде обявено за противоправно¹⁸. Поради това някои деяния могат да бъдат противни на ненаказателни закони (административни или граждански), но, **ако не са общественоопасни, те не са и наказателно противоправни**. Оттук отново следва, че административните нарушения и гражданските деликти могат да бъдат приети за предикатни за целите на чл. 253, само ако и доколкото са общественоопасни, тъй като самата им административна или гражданска противоправност не е достатъчна.

Така общественоопасни по смисъла на чл. 253 от НК са обективно съставомерни деяния, чиято обществена опасност не е изключена на основание чл. 12-13 от НК и не е явно незначителна по смисъла на чл. 9, ал. 2 от НК, но за чието извършване не може да бъде ангажирана наказателната отговорност на извършителя (поради изтекла давност, наличие на обстоятелства, изключващи вината, наказуемостта или противоправността, основания за освобождаване от наказателна отговорност, наказателна неотговорност на извършителя и др.)¹⁹.

Това разбиране, обаче, не позволява предикатното общественоопасно деяние да бъде разграничено от предикатното престъпление. Сравнението във възгледите за двете явления показва, че единствената разлика между тях възниква, когато предикатната дейност е административно нарушение, което е обективно несъставомерно по НК (например, обикновена контрабанда).

¹⁵ Пак там.

¹⁶ Михайлов, Д., Цит. съч., с. 89 и сл. Самият автор обръща внимание, че приобщаването на общественоопасното деяние към предикатната дейност създава „възможност за прекалено разширяване обхвата на състава и за злоупотреба със закона или неприлагане на закона в тази му част поради неговата несправедливост“. Тази последица обаче произтича не толкова от законовата формула, колкото от възприетото от автора нейно тълкуване, което именно е твърде широко.

¹⁷ Пак там.

¹⁸ Стойнов, Ал., Наказателно право. Обща част., С.,

¹⁹ Подобно в Димитрова, Р., Цит. съч., с. 313-314.

Появата на общественотоопасното деяние като вид предикатна дейност в българския закон произхожда от недокрай прецизен прочит на международните стандарти и обяснителните доклади към тях, както и законодателно недоверие към тълкувателната съдебна практика. Указанията на тези актове и документи да се избягват тесни интерпретации на предикатната дейност касае юрисдикции с двойно деление на престъпните деяния на престъпления и простъпки. България не принадлежи към такива системи. Обстоятелството, че липсват дела за изпиране на пари, придобити от общественотоопасно деяние, както и логическите трудности при разграничаването на това деяние от предикатното престъпление ясно показват, че тази фигура по-скоро създава теоретични, а не решава практически проблеми.

За да бъде определен **видът на предикатната дейност** като обективен съставомерен елемент, е необходимо за нея да бъде проведено разследване. Това се налага и поради вторичния характер на престъплението изпиране на пари, което зависи от предходна дейност²⁰. В съдебната практика се срещат случаи, в които извършителят на предикатното престъпление не е преследван за извършването му, без за това да има никакви пречки, но е налице осъждане на друго за изпиране на парите, придобити от тази предикатна дейност²¹. В други случаи съдът е приел, че „твърдението за извършено [*предикатно – бел.авт.*] престъпление контрабанда се явява произволно, доколкото по настоящото дело не е установено по никакъв начин конкретно извършено такова престъпление”²², тъй като по воденото отделно дело за него „разследващите органи не са могли да стигнат до извършител, оставайки открит въпрос дали е извършено престъпление на територията на страната”.

Разпоредбата на чл. 253, ал. 7 от НК постановява, че **изпирането на пари е съставомерно и когато предикатното престъпление „не попада под наказателната юрисдикция на Република България”**. Текстът е непрецизен, включително по отношение на международните първоизточници и при сравнение с аналогичните текстове в чужди закони, заимствали нормата от същите международни актове. Той създава неправилното впечатление, че предикатната дейност може да е изключена от наказателната юрисдикция на страната и поради несъставомерност по българския наказателен закон. В чуждестранните закони аналогичните разпоредби са ясно ограничени само до хипотезата, в която предикатното деяние е извършено извън *територията* на съответната държава, поради което тя не е компетентна да го преследва наказателно. В този смисъл следва да бъде тълкуван и българският текст. От употребата в него на понятието „*престъпление*”, чрез което е придобито имуществото, следва, че българският закон разпознава извършеното като престъпно, без значение дали то е криминализирано в държавата, в която е осъществено. Последващи действия с имущества, придобити от деяние, което е престъпно по местния закон, но не и по българския, няма да осъществяват състав на изпиране на пари.

Ако деецът не е наказан от чуждестранен съд, липсата на компетентност на българската държава поради местоизвършване на деянието в друга държава е една от възможните причини деянието да не бъде преследвано и наказано у нас, които причини

²⁰ **Шекерджиев, К.**, Стенограма от конференция „Изпиране на пари: отговорът на институциите”, РискМонитор, 2008 г.

²¹ Присъда № 79/19.06.2009 г. на ОС-Варна по НОХД № 1901/2008 г., потвърдена с Решение № 192/02.10.2009 г. на АС-Варна по ВНОХД № 305/2009 г., потвърдено с Р №140/2010 г. по НД №73/2010 г. на Ш НО на ВКС. Подсъдимите съпрузи са осъдени за изпиране на пари, изразило се в държане за трето лице на парични суми, придобити от проституирането му в чужбина. Проституирането е прието за съставомерно по чл. 329 от НК с мотивите на присъдата, като за него не е повдигнато обвинение, липсват пречки такова обвинение да бъде повдигнато, а обвинителната теза свързва изпирането на пари със сводничество и трафик на хора, за които подсъдимите са оправдани.

²² Р № 387/2012 г. по НД № 1835/2011 г. на П НО на ВКС.

съдебната практика, както бе изяснено по-горе, обявява за неотнесими към преценката за съставомерност на изпирането. Всъщност, съставомерно деяние, което българската държава не е компетентна да преследва, удовлетворява и понятието за общественноопасно деяние. Оттук следва, че въвеждането на два вида предикатна дейност – престъпление и общественноопасно деяние – и широкото тълкуване, което практиката придава на всяко от тях, на практика обезсмисля последната алинея на чл. 253, тъй като тя не казва нищо, което да не следва от тълкуването на основните състави на изпирането. Тези разсъждения не са насочени към предложение за отмяна на чл. 253, ал. 7, а към преразглеждане и доизясняване на законовата концепция за предикатна дейност.

3.1.2. Имуществен предмет

Съставомерният признак „имущество“ включва всякакви материални облиги и икономически изгоди, вкл. движими и недвижими вещи, идеални части, търговски предприятия, капиталови дялове, ценни книги и други материални и безналични обекти, инкорпориращи вещни или парично оценени права, вкл. пари и платежни инструменти. Към понятието за имущество международните и европейските правни стандарти приобщават и правни документи, доказващи права на собственост или други права върху имущество (чл. 1, б. „б“ от Конвенцията срещу изпирането на пари на СЕ от 2013 г., чл. 1 от Директивата на Съвета от 1991 г. относно предотвратяване на използването на финансовата система за изпиране на пари).

По основните състави предметът на престъплението може да бъде в големи размери. Когато е в особено големи размери и случаят е особено тежък, е налице квалифициращ признак по чл. 253, ал. 5.

3.1.3 Причинна връзка

Причинността между предикатната дейност и имущевения предмет на изпирането на пари „следва да бъде установена по категоричен начин“²³. „Тази връзка може да се основе и на обоснованото заключение на решаващия съд, че няма друг възможен законен източник на имущевото“²⁴. Въпреки това, простото установяване на големи суми пари у дееца, за чийто произход няма никакви данни, не е достатъчно за извод, че те са придобити незаконно²⁵.

При изследване на причинната връзка се поставят два основни въпроса – за съотношението между размера на придобитото и този на изпираното имущество от една страна и за вида причинност, който свързва предикатната дейност с генерирания доход.

3.1.3.1 При въпроса за размера на имущевото са възможни различни подходи.

Според по-тесния **причинността се простира само до размера на имущевото, генерирано с предикатната дейност**, т.е. имущевеният предмет на изпирането на пари може да е с по-малка или равна стойност спрямо придобитото с предикатното деяние, но не може да я надхвърля. „Многообразието на формите на изпълнително деяние позволява, в някои случаи, стойността на трансформираното имущество да е по-висока от стойността на предмета на престъплението. Това обаче се явява последица от престъплението [*изпиране на пари – бел.авт.*], а не негов предмет (предмет е имущевото, придобито по незаконен начин, чието „легализиране“ се

²³ Р № 34/2009 г. по НД № 577/2008 г. на I НО на ВКС, Р № 12/2012 г. по НД № 2229/2011 г., II НО на ВКС.

²⁴ Р № 34/2009 г. по НД № 577/2008 г. на I НО на ВКС.

²⁵ Присъда № 39/2011 г. на ОС-Варна по НОХД № 2067/2010 г.

цели)²⁶. Този подход разделя прекия доход от предикатната дейност, чиято стойност определя към момента на извършването ѝ, от всички последващи ползи, които изпирането на дохода носи на дееца. Той усложнява доказателствената дейност и води например към различни основания за отнемане на двете имуществени съвкупности, едната от които е предмет, а другата – придобита облага от изпирането на пари.

Според другия възглед причинността обхваща както имуществото, генерирано пряко от предикатната дейност, така и всички увеличения на неговата стойност и граждански плодове (лихви по сметки, реколта от ниви, повишаване на пазарна цена и др.), получени в процеса на изпълнение на изпълнителното деяние на изпирането на пари. Все пак, от предмета на изпирането винаги се изключват имущества със законен произход, основанията за придобиването на които не са свързани с механизма на изпиране. Така например, ако недвижим имот е купен със средства, получени от наследство и от престъпна дейност, той не може да бъде отнет в цялост, а при запазване на правата на осъдения върху частта, представляваща трансформация на наследството. Когато обаче придобитото чрез престъпление нараства с лихви от банкови влогове, борсови сделки и др., то се отнема заедно с тези увеличения, тъй като основанийето за тяхното придобиване е сделка, елемент от схемата за изпиране.

3.1.3.2 Доходът, придобит от предикатното деяние, може да бъде както съставомерен, така и несъставомерен признак на неговия състав. Когато е съставомерен, самият състав съдържа указания за характера на причинната връзка между него и изпълнителното деяние. По общо правило тя е пряка и непосредствена, т.е. изпълнителното деяние или директно поражда имуществената облага, или поставя началото на верига от взаимно пораждащи се събития, елемент от които е облагата. Такава е причинността например при измамата.

Когато облагата е несъставомерен признак, тя може да се намира и в сложна причинна връзка с деянието. Такава причинност възниква например при убийство с користна цел, по повод на извършването на което деецът получава имотна облага от подбудителя. Самото получаване на облагата е несъставомерно. Практиката по чл. 116, ал. 1, т. 7 обаче акцентира на стремежа на дееца за придобиване на материална изгода след деянието. Представите за нейното получаване като възнаграждение за извършването на деянието формират престъпната мотивация, която очертава субективна причинност от вида „по повод“/ „във връзка с“ престъплението²⁷.

През 2013 г. тълкувателната практика на ВКС допринася за изясняването на причинността, като приема, че формални престъпления също могат да генерират вреди с имуществено значение²⁸. Такава вреда е например „отрицателно изменение на условията за нормално съществуване и възможността за упражняване на изключителното право върху марка“, увреждане на „търговски статус и репутация“, тъй като те представляват „неблагоприятни изменения, които имат имуществено измерение“²⁹. Поради това престъпление, чийто предмет е нематериално благо, по принцип също може да бъде предикатно, ако от накърняването на благото възникват отрицателни икономически последици.

²⁶ Р № 446/2010 г. по НД № 401/2010 на I НО на ВКС. По делото е установено, че в резултат на сводничество и международен трафик на хора деецът е придобил сумата от 147 587.40 лв., с която впоследствие купил автомобил и недвижими имоти, чиято обща стойност е 554 577 лв. „Предмет на обвинението по чл. 253 обаче е сумата 147 587, 40 лв., за която се твърди, че е придобита чрез престъпна дейност, и която се явява предмет на „изпиране“.“

²⁷ Подобно в Р № 34/2009 г. по НД № 577/2008 г. на I НО на ВКС: „придобито чрез престъпление е всяко имущество, пряко или опосредено, произтичащо от първоначалното престъпление – от неговото извършване или заради извършването му“.

²⁸ ТР № 1/2013 г. по НД № 1/2013 г. на ОСНК.

²⁹ Пак там.

В сравнителноправен план причинната връзка рядко е изрично определена в закона. Такова изключение е разпоредбата на чл. 165, ал. 5 от НК на Австрия, според която „имущество (или парични средства) имат незаконен произход, когато извършителят на предикатното престъпление ги е придобил, като го е извършил или за да го извърши, както и когато са получени вместо първоначално придобитото или получено имущество“.

В описаните случаи става въпрос за **различни видове причинност, а не за различна степен на доказаност на причинната връзка**. Независимо от вида си тя трябва да бъде доказана несъмнено и конкретно. Някои отрицателни икономически последствия от предикатното престъпление могат да са „реални и различни, но трудни за остойностяване“³⁰. Усложненията при определяне на размера им не са основание за извод, че не са причинени от деянието.

Когато едно и също имущество е било последователно предмет на предикатното деяние и на изпиране на пари и не може да бъде върнато, гражданската отговорност по чл. 45 от ЗЗД за неговата равностойност се носи солидарно от извършителите и на двете деяния, тъй като „увреждането е причинено от неколцина“ (чл. 53 от ЗЗД). Въпреки това, когато предметът на изпирането не е идентичен с предмета на предикатното престъпление, отговорността на извършителите може да бъде различна по обем³¹.

И накрая, предмет на изпиране на пари може да бъде **само имущество, което е възникнало за извършителя на предикатното престъпление в резултат на това престъпление като реално увеличение на активите му, но не и собствено на извършителя имущество, когато с предикатното престъпление той избягва дължими плащания**. Следователно, извършването на каквато и да е дейност със средства, останали на разположение на дееца поради извършено неплащане на данъчни задължения например, не е съставомерна по чл. 253.

3.1.4 Субект и субективна страна

Субект на изпиране на пари по основен състав може да бъде всяко наказателно отговорно лице, включително извършителят на предикатната дейност или съучастник в нея³². Във втория случай, когато предикатната дейност е престъпна, ще е налице реална съвкупност между изпирането на пари и престъпното деяние, в което се е изразила съпричастността на субекта.

Особености на субекта са въздигнати в квалифициращи обстоятелства по чл. 253, ал. 3.

Когато деецът е **длъжностно лице**, което е извършило изпирането в кръга на службата си, към обекта се приобщават и обществените отношения, в които той участва в служебното си качество (чл. 253, ал. 3, т. 3). В тази хипотеза деянието е част от служебните му задължения или правомощия. Когато длъжностното лице е задължено по ЗМИП, извършеното винаги ще представлява нарушение на този специален закон по смисъла на чл. 253б. Тъй като разпоредбата е субсидиарна,

³⁰ Пак там.

³¹ В този смисъл Р № 76/1998 г. по НД № 353/1996 г. на I НО на ВКС, въпреки че то е произнесено по повод вещно укривателство на открадната вещ.

³² Вж. фактическата обстановка по НОХД № 2067/2010 г. на ОС-Варна (Присъда № 39/2011 г.). Подсъдимият е британски гражданин от нигерийски произход, съучастник на неизвестен извършител, който чрез неистински банкови документи прехвърля парични средства от банкови сметки на пострадалата чужда гражданка по сметки на подсъдимия в България. Подсъдимият тегли парите в брой, декларирайки че са от лични спестявания на пострадалата и са му изпратени за закупуване на недвижим имот. Парите са влагани в движими вещи, изнасяни са в брой от страната и са превеждани на трети лица в чужбина. За измамата е постановена присъда на немски съд.

отговорност ще се носи само за изпирането, но нарушението на ЗМИП може да я утежни в рамките на индивидуализацията.

Когато деецът действа в изпълнение на решение на организирана престъпна група по чл. 253, ал. 3, т. 1, той е **нейн член или ръководител**. Поради това тази квалификация **винаги се осъществява в идеална съвкупност с престъпление по чл. 321 от НК** под формата на участие или ръководене на престъпното сдружение. Предметът на дейност на сдружението няма значение, но, ако включва изпиране на пари, следва да се обсъди приложението и на чл. 253а. Когато деецът действа в изпълнение на решение на друг вид престъпно сдружение (престъпна група или организация), това обстоятелство отегчава отговорността при индивидуализацията ѝ, но също ще обуслови съвкупност с чл. 321 от НК, ако са изпълнени и останалите изисквания на състава³³.

Предварителният сговор по чл. 253, ал. 3, т. 1 квалифицира изпирането с оглед множество на съизвършителите, между които в формиран предварителен общ умисъл. Квалификацията изключва приложението на правилата за съучастие, които ще имат значение, ако умисълът между съизвършителите не е предварителен или участващите в престъплението лица не са съизвършители, а съучастници в други форми.

От субективна страна деянието е **умишлено** и може да бъде извършено и при двата вида умисъл.

Когато деецът знае, че имуществото е придобито от предходна престъпна или общественоопасна дейност, той действа с пряк умисъл за изпиране на пари.

Когато само предполага незаконния произход на имуществото, той действа с евентуален умисъл, тъй като по необходимост е безразличен към това дали с действията си съдейства за легализирането му. Предположението е налице, когато от известните на дееца обстоятелства може да се направи единствено възможния извод, че предметът на престъплението е придобит незаконно, но на дееца не е известен факт, който пряко да указва това³⁴.

В теорията погрешно се твърди, че изпирането на пари се осъществява при **смесена вина** - „пряк умисъл при осъществяване на изпълнителното деяние и евентуален относно белезите на предхождащата престъпна проява”³⁵. Сложната вина е правна фигура, при която деецът действа с умисъл по отношение на по-лекия пряк резултат от изпълнителното деяние и по *непредпазливост* (а не с друг вид умисъл!) по отношение на по-тежкия резултат, който настъпва в причинна връзка с причинения по-лек. Става дума за представи към два взаимнопоглъщащи се резултата от едно деяние, което субектът извършва.

Субектът на изпиране на пари не може да формира вина по отношение на вече извършеното (възможно дори не от него) предикатно престъпление. Известно е, че

³³ Когато деецът действа по поръчение на престъпно сдружение, той не участва в него, а действа в условия на възлагане като външен сътрудник. Този квалифициращ признак не е с оглед субекта, а с оглед обективната страна. Повече вж. **Пушкарлова, И.**, Форми на организирана престъпна дейност по НК на Република България, С., 2011 г.

³⁴ Аналогично, при тълкуване на същия елемент на субективната страна при вещно укривателство, Р № 768/2004 г. по НД № 369/2004 г. на II НО на ВКС: „За да се установи, че той е знаел за престъпното придобиване на вещите, следва да се докаже, че той лично е узнал по някакъв начин за извършеното престъпление, в резултат на което са били придобити въпросните движими вещи... За доказването, че деецът е допускал, че вещите са придобити чрез престъпление или друго общественоопасно деяние, следва да се съберат доказателства, от които да се установи, че към момента на придобиване на вещта е била създадена фактическа обстановка, при която у всеки нормално еазсъждаващ човек би се породило основателно предположение, че придобиването е по неправомерен начин”. Частично възпроизведено в Р № 226/2011 г. по НД № 1312/2011 г. на II НО на ВКС.

³⁵ **Владиминова, А.**, Цит. съч., с.156.

вината е субективно психично отношение на дееца към обществената опасност на извършването от него деяние и евентуално причиняемите от него престъпни последици, ако то е резултатно. Предикатното престъпление е признак на обективната страна на съставите на изпирането на пари, а не елемент от изпълнителното деяние или резултата на изпирането. Представите за него са елемент от осъзнаването на обществената опасност на деянието като част от съдържанието на интелектуалния момент на вината по чл. 253 и влияят на вида на умисъла за самото изпиране.

Представите на дееца, че имуществото е придобито чрез престъпление, трябва да са налице „към момента на получаването му“³⁶, т.е. към момента, в който започва да въздейства върху него според формата на изпълнителното деяние. В противен случай извършеното спрямо имуществото ще бъде в условия на фактическа грешка. Аналогично, „когато деецът знае или предполага, че вещта е придобита от друго чрез престъпление, което въобще не е извършвано“³⁷, също няма да носи наказателна отговорност, тъй като вина по отношение на обективно несъставомерно деяние не може да се образува.

Користната цел не е елемент от състава на изпирането на пари. Доколкото обаче неговият предмет е имуществен, а в резултат на изпълнителното деяние деецът може обективно да получи имотна облага, като всичко това се обхваща от умисъла, намерение за облагодетелстване може да възникне. Тогава то ще бъде допълнителен несъставомерен елемент от престъпната мотивация и следва да се преценява като отегчаващо вината обстоятелство. В някои случаи установяването му може да доведе до квалификация на извършеното като вещно укривателство.

В сравнителен план субективната страна на изпирането е предмет на разнообразни законодателни решения.

В много държави изпирането има специална цел. Най-често това е насочеността към прикриване на незаконния произход на имуществения предмет. Тя може да бъде единствена (Литва чл. 216 от НК на Литва, чл. 231 от НК Словения, чл. 308 от НК на Косово) или една от съставомерните цели. Във втория случай типична нейна алтернатива е целта да бъде подпомогнат извършителят на предикатното престъпление да избегне отговорността за него³⁸, но се срещат и цели да бъде укрит самият приход или имущество и да бъде прикрито неговото намислено или действително предназначение за извършване на престъпление (чл. 233 от НК на Словакия). В Русия изпирането на пари от съответно чужда и собствена предикатна дейност има за специална цел тяхното „изпиране, използване и унищожаване“ (чл. 174.1 и 174.2 от НК).

В държави, в които липсва специална цел, прикриването на незаконния произход на имуществото най-често е форма на изпълнителното деяние³⁹.

В някои юрисдикции е криминализирано **непредпазливото изпиране на пари**⁴⁰. В Хърватия разпоредбата на чл. 279, ал. 4 от НК съдържа привилегирован

³⁶ Р № 553/2005 г. по НД № 1064/2004 г. на І НО на ВКС.

³⁷ Р № 558/2000 г. по НД № 432/1999 г. на ІІІ НО на ВКС.

³⁸ Естония (чл.394 от НК, вр. с чл. 4 от Закона за предотвратяване на изпирането на пари и финансирането на тероризма), Испания (чл. 301-304 от НК), Италия (чл. 648-bis и чл. 648-ter от НК, вр. с чл. 2 от Законодателен указ на президента 231/2007 за въвеждане на Директива 2005/60/ЕК и Директива 2006/70/ЕК), Латвия (чл. 195 от НК, вр. с чл. 5 от Закона за предотвратяване на изпирането на облагите от престъпление и финансирането на тероризма, 2009 г.), Румъния (чл. 268, ал. 1 от НК), Финландия (глава 32 от НК).

³⁹ Например, чл. 287, ал. 1 от НК на Албания, чл. 280 от НК на Косово, чл. 324-1 от НК на Франция, чл. 299 от НК на Полша, чл. 279 от НК на Хърватия, чл. 251а от НК на Чешката Република.

⁴⁰ Чл. 9 от НК на Финландия, чл. 317 от НК на Норвегия, Германия, чл. 301, ал. 3 от НК на Испания, Словения, чл. 273, ал. 3 от НК на Македония.

състав, ако деецът е бил непредпазлив по отношение на произхода на имуществото. Тези държави, обаче, не са представители на масовия подход, според който непредпазливото изпиране на пари няма значим за наказателното право отрицателен ефект върху икономиката. Освен това и в тези държави, както и във всички останали без България, предикатната дейност може да бъде само престъпление. У нас широкото разбиране за предикатна дейност позволява да бъдат обхванати и случаи с по-ниска степен на обществена опасност. Атакуването като изпиране на пари на действия с имущество, извършени от добросъвестни субекти, които не са знаели и не са предполагали неговия незаконен произход, може да породи стагнация на законна икономическа дейност и не може да бъде препоръчано.

3.2. Различни признаци на основните състави: изпълнително деяние и резултат

Изпирането на пари има **дванадесет форми** на изпълнителното деяние по двата основни състава: извърши финансова операция, извърши сделка с имущество, прикрие произход на имущество, прикрие местонахождение на имущество, прикрие движение на имущество, прикрие действителни права върху имущество, придобие, получи, държи, използва, преобразува и спомогне за преобразуването на имущество. Всичките са заимствани от относимите международни и европейски актове в материята и с малки изключения са възприети и в чуждестранните законодателства.

Формите на изпълнителните деяния са съвместими, т.е. няма пречка деецът да осъществи повече от една. Те са изчерпателно изброени и по двата основни състава, като законът не допуска изпирането на пари да е очертано само със съставомерен резултат по никой от съставите му⁴¹.

В практиката съществуват различни мнения по въпроса дали изпирането на пари е **формално или резултатно** престъпление. Срещат се твърдения, както че „престъплението е формално и се счита за довършено с осъществяване на деянието, без да е необходимо настъпването на определен престъпен резултат“⁴², така и че „изпирането на пари има за резултат затрудняването на органите на власт да установят незаконния произход на собствеността и действителните права на лицата, имащи собственост върху тези обекти“⁴³. При обсъждането на възможния резултат другаде се казва, че „в резултат от неговото извършване не е задължително да настъпи имотна облага“⁴⁴, както и че възникналото увеличаване на стойността на преобразуваното имущество е „последница от престъплението“⁴⁵. Към становището за резултатност се присъединяват и някои автори⁴⁶.

Усложненията идват главно от разнообразието на формите на изпълнителното деяние, което не позволява генерален отговор на въпроса, тъй като при

⁴¹ Обратно, теза за неизчерпателност на формите на изпълнителното деяние е изказана в мотивите към Присъда № 23/2012 г. на САС по ВНОХД № 251/2011 г. („Марио Николов“).

⁴² Р № 12/2012 г. по НД № 2229/2011 г., II НО на ВКС, Присъда № 39/2011 г. На ОС-Варна по НОХД № 2067/2010 г.

⁴³ Р № 553/2005 г. по НД № 1064/2004 г. на I НО на ВКС.

⁴⁴ Р № 446/2010 г. по НД № 401/2010 на I НО на ВКС.

⁴⁵ Пак там.

⁴⁶ Така например се твърди, че „общественоопасните последници се изразяват в дестабилизация, увреждане или застрашаване на финансовата система, в определена степен на невъзможност съответните имущества да се възстановят на правоимащите лица, както и лишаване или ограничаване на надлежните органи на властта да отнемат съответните имущества или имотни облаги в полза на държавата. Комплексният характер на обекта на посегателството обуславя и усложен характер на общественноопасния резултат“ (Михайлов, Д., Цит. съч., с.152.). Всъщност авторът смесва престъпния резултат с обекта на престъплението. Доколкото престъпният резултат е по определение съставомерен, а цитираните общественноопасни последници не са предвидени в никой от съставите на изпирането на пари, те следва да се отнесат към разбирането на автора за въздействието на престъплението върху обекта.

различните форми този отговор е различен. При анализ на всяка форма поотделно се достига до извод, че изпирането на пари е **резултатно по първия си основен състав и във всичките форми на изпълнителното деяние по втория, с изключение на държането и ползването**⁴⁷.

3.2.1 Извършване на финансова операция или сделка с имущество

От граматическото време, използвано за описване на деянието по първия основен състав като „извърши“ финансова операция или сделка с имущество (минало свършено), следва, че законодателят има предвид резултатна дейност. Изводът се потвърждава както от систематично тълкуване с други резултатни престъпления, чиито изпълнителни деяния са формулирани в същото граматично време (напр. чл. 115 от НК), така и от промяната на закона през март 2004 г. В периода 1997-2004 г. използваният термин е „извършва“ и актуалната теория застава на правилното за тогава становище за безрезултатност на състава⁴⁸. От март 2004 г. изпълнителното деяние е променено на „извърши“ и това се отразява на извода за неговата резултатност.

Резултатът зависи от това дали е извършена операция или сделка.

3.2.1.1 Понятието за **финансова операция** не е дефинирано в българското законодателство, а съдебната практика съдържа отделни примери за такива операции, без да е разглеждала въпроса за съдържанието на понятието по принцип⁴⁹.

В българската наказателноправна теория са правени опити за изясняването му. Приема се, че операцията е „действие, с което се преследва определен икономически резултат“⁵⁰. Това определение е твърде общо и не позволява разграничаването на явлението от други форми на стопански значимо поведение, вкл. от сделките, макар в теорията да е разпозната и връзката между операцията и сделката. Приема се, че „финансовите операции се извършват в изпълнение на финансовите сделки“⁵¹, както и че това е „действие с финансов актив, което се реализира в изпълнение или на базата на сключена вече финансова сделка“⁵².

За по-прецизното изясняване на съдържанието на понятието „финансова операция“ следва да се приобщи определението, дадено в Глава 5 от Приложение А към проект на ЕП и Съвета за Регламент относно Европейската система от национални и регионални сметки в ЕС, гласуван на първо четене от Европейския парламент през март 2013 г. Този стандарт има предимството да уеднаквява определяните в него понятия в качеството им на юридически понятия на територията на всички държави-членки.

Според него финансовата операция протича между отделни институционални единици и представлява едновременното създаване или ликвидиране на финансов актив и на насрещен пасив или промяната в собствеността на финансовия актив, или поемането на пасив. Финансовите активи се състоят от всички финансови претенции (права на кредитора да получи плащане или поредица от плащания от длъжника), собствен капитал и компонента от монетарното злато в златни кюлчета. Финансовите активи служат за съхраняване на стойност, представляваща полза или

⁴⁷ В този смисъл **Димитрова, Р.**, Цит. съч., с. 316-317.

⁴⁸ **Владимиров, Р.** Защита на финансово-данъчната система от правонарушения, С., 2000, с. 179. **Владимирова, А.**, Изпирането на пари като престъпление против финансовата система, с.154.

⁴⁹ Например, Р № 102/2010 г. по ТД № 897/2009 г. на II ТО („финансовият лизинг представлява специфична финансова операция за предоставяне на кредит във веществена форма по избор на лизингополучателя“); Р № 387/2012 г. по НД № 1835/2011 г. на II НО, Р № 231/2012 г. по НД № 663/2012 г. на III НО (банкови преводи).

⁵⁰ **Панайотов, П.**, Цит. съч, с.90, цит. по **Димитрова, Р.**, Цит. съч., 315.

⁵¹ **Димитрова, Р.** Пак там.

⁵² **Владимирова, А.**, Цит. съч, с.155.

поредица ползи за икономическия собственик от притежаването и ползването на активите за определен период от време. Активите са начин за пренос на стойности между отчетни периоди. Ползите се реализират чрез плащания и прехвърляеми депозити. Финансовата операция винаги има насрещна операция, която може да бъде друга финансова или нефинансова операция.

Оттук следва, че финансовата операция може да бъде както самостоятелна финансова сделка (например, банков превод), така и елемент от по-сложна сделка, чрез която именно се реализира икономическа полза. Финансовата операция винаги се извършва само чрез **действие**. От частноправна гледна точка операцията е действителна и поражда реални правни последици. Непосредственият ѝ ефект е паричен. Той именно представлява престъпният резултат от извършването на изпълнителното деяние в тази форма⁵³.

3.2.1.2 В гражданскоправната теория понятието **сделка** се определя като правомерно правно действие, което има за съществен съставен елемент едно или повече взаимно свързани волеизявления на частноправни субекти, насочени към пораждаване и определящи съдържанието на дадени частноправни последици⁵⁴. Оттук следва, че дейността е активна (действие или поредица от действия), целенасочена и резултатна.

Като форма на изпълнителното деяние на изпирането на пари, извършването на сделка представлява поведение, външно изразено в изпълнението на елементите на поне една определена конкретна правна сделка. От гражданскоправна гледна точка тя поражда валидни правни последици – тя е или действителна, или унищожяема. Когато е нищожна, извършеното може да бъде изпиране на пари, но при друга форма на изпълнителното деяние. Съставомерността на извършването на сделка по чл. 253, ал. 1, пр. 2 се обуславя не от нейната действителност, а от забранения от закона ефект, към който е насочена (узаконяване на незаконно придобито имущество)⁵⁵. Поради това от наказателноправна гледна точка дейността поражда определени изменения в действителността, винаги свързани настъпването на типичния ефект на сделката. Тъй като са насочени към придаване на привидна законност на незаконно имущество, **те са отрицателни изменения и са престъпният резултат от деянието в тази негова форма.**

Предмет на сделката могат да бъдат всякакви видове имущество. За разлика от извършването на финансова операция, сделката не е свързана или не е свързана само

⁵³ Аналогично е разбирането за финансова операция по смисъла на чл. 1 от Законодателния указ на президента на Италия № 231/2007 за въвеждане на Директива 2005/60/ЕК и Директива 2006/70/ЕК. Според този текст финансовата операция е „прехвърлянето или движението на платежни средства”.

⁵⁴ За понятието „сделка” вж. **Василев, Л.**, Гражданско право на НРБ. Обща част. С., 1956, с. 375 („правомерно правно действие, централен елемент на което е волеизявлението на едно или няколко лица, насочено към пораждаване на определени правни последици”), **Таджер, В.**, Гражданско право на НРБ. Обща част. Дял II. С., 1973, с. 192 („Сделката е юридически факт, който има за съществена съставна част волеизявление на едно или повече лица, и поражда гражданскоправно действие, определено по начало от съдържанието на волеизявлението”), **Павлова, М.**, Гражданско право - обща част. С. 2002, с. 448 („правомерен юридически факт, който има като съществена част от състава си едно или повече взаимно свързани волеизявления на субекти на частното право, насочени към пораждаване на правни последици в частноправната област и определящи съдържанието на тези последици”), **Тасев, С., М. Марков.** Гражданско право - помагало. С., 2004, с. 163 („правомерен юридически факт на частното право, чиято съществена част са волеизявленията на един или повече субекти на частното право, насочени към пораждаване на частноправни последици и определящи съдържанието им”).

⁵⁵ В този смисъл не е изцяло издържана тезата, че „липсва законова забрана за разпореждане с вещи, за които деецът е знаел, че са предмет на престъпление” (Присъда № 98/18.07.2003 г. на ОС-Хасково по НОХД № 771/2002 г., потвърдена с Решение № 122/31.05.2004 г. на АС-Пловдив по ВНОХД № 118/2004 г., отменено с Р № 553/2005 г. по НД № 1064/2004 г. на I НО на ВКС). Такава забрана е въведена именно с чл. 253 и сл. от НК.

с разместване на финансови активи, а и с целенасочеността си към друг стопански резултат, който възниква за дееца или за трети субект.

Съгласно изразено в практиката становище „волеизявленията, с които се прекратяват съществуващи облигационни отношения, без да се създават нови такива, не е правна сделка”⁵⁶.

3.2.2 Прикриване на произход, местонахождение, движение или действителни права върху имущество

В тези форми изпълнителното деяние може да бъде както действие, така и бездействие или съчетание от двете. Прикриването може да се изрази в непредоставяне на вярна информация (бездействие) или предоставяне на невярна (действие) или непълна (съчетание на действие и бездействие) информация относно определени факти на органите и лицата, които имат право да знаят тези факти в тяхната пълнота. Фактите се отнасят до:

- **произход** на имуществото. Този факт касае както предикатната престъпна дейност, първоначално генерирала дохода, така и осъществени след това дейности с това имущество, които не позволяват то да бъде категорично и несъмнено свързано с *каквато и да е* предварителна престъпна или общественоопасна дейност. Съставомерно прикриване би могло да бъде извършването на поредица фиктивни сделки, които служат за привидно правно основание за пораждане на права върху имуществото⁵⁷. Международната практика познава и схеми за прикриване на произход чрез периодично превеждане от чужбина на средства, декларирани като трудов доход на работещ в чуждата държава имигрант. Описвани са и схеми, при които на имуществото се придава вид на застрахователно плащане по несъществуващо задължение за обезвреда, възникнало от фиктивен деликт (привидно реализирано застрахователно събитие), настъпил в чужбина⁵⁸. Подобна е схемата, при която незаконно придобито от един стопански субект имущество се използва за погасяване на несъществуващи задължения към други стопански субекти по силата на фиктивни договори между тях, като всички субекти са контролирани пряко или чрез други лица от извършителя⁵⁹.

В практиката се открива следната схема за изпиране. Извършителят на предикатното престъпление сключва договор за банков кредит, обезпечен с негов законно притежаван имот. Поради необслужване на кредита, обезпечението става изискуемо. Имотът се продава публично на цена, която значително надвишава задължението на длъжника. Купувач е „сламен човек”, който плаща с дохода от предикатното престъпление. След удовлетворяване на банката-кредитор, разликата с продажната цена се предава на длъжника. По схемата има съдебно произнасяне с оправдателна присъда по обвинение в данъчно престъпление – избягване на плащане на данък върху получената цена, – тъй като наказателният процес се води на основата

⁵⁶ Р № 303/2009 г. По НД № 261/2009 г. на II НО на ВКС.

⁵⁷ Подобна фактическа обстановка се долавя в доказателствения анализ на съда по Р № 450/2011 г. по НД № 2110/2011 г. на III НО на ВКС.

⁵⁸ Вж. Доклад на Националния антикорупционен център на Република Молдова: <http://www.cna.md/en/evenimente/scheme-arranged-traffic-accidents-fake-cases-and-money-laundering-million-mdl>

⁵⁹ Подобна схема е описана в мотивите към Присъда № 122/2010 г. на СГС по НОХД № 3693/2009 г., с която е прието, че всички операции от получаването на субсидии от ДФ „Земеделие“ по програма САПАРД от едни дружества през поредица банкови преводи с правно основание плащания по договори за заем към други дружества до крайното акумулиране на всички средства в трето дружество очертават съставомерно изпиране по чл. 253 от НК. При тези схеми един от важните въпроси е изолирането на предикатното престъпление (например измама или присвояване), тъй като в по-сложни случаи актът на разпореждане с него едновременно може да се интерпретира като обективиране на присвоителното намерение като елемент от предикатното престъпление или като част от изпълнителното деяние на изпирането на пари.

само на част от фактичката обстановка на схемата (нейното развитие от продажбата на имота насетне)⁶⁰.

- **местонахождение** на имуществото. Прикриваният факт се отнася до имущество, инкорпорирано или изразяващо се във вещи, тъй като само те могат да имат местонахождение. Тук не се включват например неналичните ценни книги, търговските предприятия като съвкупности от права, задължения и фактически положения или идеалните части от имущество. Предмет на деянието е самото имущество, а не документи, удостоверяващи права върху него.

- **движение** на имущество. Този факт се отнася до връзките между отделни дейности, извършвани с имуществото, вкл. сделки за неговото преобразуване или прехвърляне, чието проследяване очертава причинната връзка между предикатната дейност и конкретни имуществени обекти. Прикриването се изразява в създаване на пречки пред *установяване извън съмнение* на непрекъснатостта на веригата от дейности с имуществото, вкл. заличаване на документални следи за определени сделки, разделяне на имуществото на отделни части или различни разнородни обекти, които са предмет на различни сделки, преобразуване на търговски дружества, кредитни институции или други юридически лица, които са били страна по такива сделки, ползване на множество посредници при сключването и изпълнението на сделките и т.н.

При прикриването на движението на имуществото деецът може да не крие незаконния произход на имуществото, а да пречи да бъде установено доходът от предикатното престъпление в кои точно активи се е трансформирал и с какви сделки. Типично проявление на тази форма на изпълнителното деяние е извършването на фактически или юридически действия с части от имуществения предмет на такива единични стойности, че към тези действия да не бъдат приложими изискванията на закона за деклариране, регистрация, разкриване на произход, на титуляр и т.н.

- **действителни права** върху имущество. Фактът се отнася типично до идентификацията на титуляра на правото на собственост и разпоредителните права върху имуществото. Прикриването често се постига чрез създаване на система от скрити пълномощници с различни представителни права, за всичките или за част от които пълномощието е прикрито зад някакъв вид защитена информация (адвокатска, търговска или друга тайна). Възможно е официалният титуляр да бъде свързано с действителния лице, което поради малолетие или друга причина не може да се разпорежда лично с имуществото. В доклад на FATF изрично се отбелязва, че дори най-строгите изисквания за идентификация и верификация на титуляра на имуществени права и субекти на операции с тях могат да бъдат заобиколени чрез използване на трети лица като „сламени човеци”, „мулета” и финансови агенти, особено когато операциите са с малки суми⁶¹.

В българската практика съдът понякога се подвежда да приеме за несъставомерно извършването на деянието (например банков превод) в хипотеза на посредствено извършителство чрез друго лице, което има формални права да извършва елементите на деянието (управител на дружество или главен счетоводител, който формално разрешава или извършва плащането). При изпирането на пари, за разлика например от хипотези на документни престъпления, е важно да се установи не кой е юридически оправомощен да осъществи инкриминираната сделка, а в съответствие с чия воля (вкл. в чий интерес) действа.

⁶⁰ Р № 488/15.01.2013 г. по НД № 1594/2012 г. на П НО на ВКС, с което е оставено в сила Решение №101/29.05.2012 г. на АС-Пловдив по ВНОХД № 160/2012 г., с което е потвърдена Присъда № 9/19.01.2012 г. на ОС-Пловдив по НОХД № 1863/2010 г.

⁶¹ FATF, Money Laundering Using New Payment Methods, 2010, p. 36.

Деянието във формата на прикриване отново е **резултатно**. Престъпният резултат е създаването или неотстраняването на пречки пред правилното и пълно установяване на съответните факти от правоимащите субекти. В съдебната практика резултатът е определен като „осуetyяване на възможността за установяване на незаконния произход на имуществото”⁶².

3.2.3 Придобие, получи, държи, използва, преобразува или спомогне да преобразува имущество

3.2.3.1 При придобиването извършителят добива власт върху имуществото, която е или по своя външен израз имитира разпоредителното правомощие от състава на правото на собственост. Тази власт дава действителни или привидни права на дееца да отчуждава имуществото. В теорията деянието е описано като „добиването от дееца в своя полза на фактическата власт за разпореждане върху съответните обекти, имащи имуществена стойност, или върху документите, удостоверяващи права върху тях”⁶³. В практиката тази квалификация се среща при „действие по получаване на права над парични суми”⁶⁴.

Възникването на тази власт е престъпният резултат при тази форма на деянието. Тогава деянието в тази форма е довършено. Когато тази власт започне да се упражнява, може да възникне отговорност и за друга форма на деянието, например преобразуване.

3.2.3.2. При получаването деецът приема фактическата власт върху имуществения предмет. Резултатът е преминаването ѝ от друго към дееца. Тази квалификация е приета например при получаване на пари по сметката на подсъдимия, преведени от негов съучастник, който ги е придобил чрез измама⁶⁵.

3.2.3.3. При държането деецът упражнява фактическата власт лично или чрез друго, но не ползва имуществото и не се разпорежда с него. В тази форма деянието е **продължено**, тъй като с него се създава трайно престъпно състояние, през което съставът на изпирането на пари се осъществява непрекъснато. Елемент от деянието е бездействие, тъй като деецът не извършва операции, сделки или други действия с имуществото, но фактическите особености на конкретното държане ще зависят от вида на имуществото⁶⁶.

В тази форма **деянието е формално**. Не може да се приеме разбирането, че при нея деецът „приема“ или „добива“ фактическата власт⁶⁷, тъй като това е съдържанието на получаването на имуществото като самостоятелна форма на изпълнителното деяние. Няма пречка извършителят да осъществи и двете форми. Когато, обаче, от него се търси отговорност само за държане, фактическата власт трябва да е преминала у него в предкриминалния период по начин, за който той не отговаря наказателно за изпиране на пари.

3.2.3.4 При използването деецът извършва спрямо имуществото дейност по употребата му по предназначение. Поведението има външния израз на упражняване на правомощието „ползване” от състава на правото на собственост, без да е необходимо деецът да свои имуществото.

Отново не може да бъде споделено разбирането, че „при тази форма на изпълнителното деяние поведението на дееца се изразява в осъществяването на каквито

⁶² Р № 553/2005 г. по НД № 1064/2004 г. на І НО на ВКС.

⁶³ **Панайотов, П.**, с.54, цит по **Димитрова Р.**, Цит. съч., 316.

⁶⁴ Присъда № 39/2011 г. На ОС-Варна по НОХД № 2067/2010 г.

⁶⁵ Пак там.

⁶⁶ Съвременните дигитални пазари позволяват например съхраняване на паричен ресурс в мобилен телефон, като услугата се осъществява от небанкови субекти, спрямо които не действат специалните лицензионни и регистрационни режими и контрол върху дейността.

⁶⁷ **Панайотов, П.**, с. 55, цит. по **Димитрова Р.**, Цит. съч., с.316.

и да било операции с имуществото⁶⁸, тъй като тези операции не могат да бъдат разпоредителни и да са насочени към погасяване или отчуждаване на права.

В тази форма изпълнителното деяние също е **формално**, тъй като простото ползване не поражда промени във фактическия или юридическия статус на имуществото.

Проблемна е хипотезата, в която **предмет на използването са парични средства**. Поради особеното естество на тези вещи те се използват само като платежно средство във възмездни сделки като стойност, срещу която се придобива друг вид имущество. Следователно тяхното ползване като разменна стойност представлява финансова операция или сделка по смисъла на чл. 253, ал. 1. Тази квалификация следва да бъде предпочетена, когато е известно естеството на сделката и насрещната престация. Когато това не е известно (няма данни какво деецът е направил с парите), престъпното поведение отговаря по-скоро на прикриване на движението или местонахождението им. В съдебната практика в тези хипотези е приета квалификация за използване⁶⁹.

Когато придобити чрез престъпление пари се пренасят в брой през границите на страната в нарушение на режима за внос, износ или деклариране на валута, отново не е налице използване, а прикриване на произхода им⁷⁰.

В тези случаи изпирането на пари се осъществява в съвкупност с престъпление по **чл. 251** от НК, ако парите са в особено големи размери. Двете престъпления не се поглъщат, тъй като противоречието с валутния режим придава на изпълнителното деяние на чл. 251 формална противоправност, която не е задължително присъща на формите на изпирането на пари. От нея именно произтича и разликата в засегнатите обекти – чл. 251 уврежда административния режим на юридически действия с валутни ценности, който, видно от систематичното място на състава, не е част от финансовата, а от паричната система. Необходимо е да се подчертае, че имуществените предмети на двете престъпления съвпадат, тъй като „предмет на престъплението [по чл. 251 – бел.авт.] е цялата сума недеklarирана валута, тъй като същата подлежи на вписване/деклариране във валутната митническа декларация, а не само горницата над размера, който подлежи на деклариране”⁷¹.

3.2.3.5 При преобразуването деецът предприема поведение, което има за резултат трансформирането на имуществото от един вид в друг, като пазарната му стойност като цяло може да се промени. При тази форма деецът упражнява разпоредителна власт върху имуществото. Преобразуването може да бъде фактическо действие (например, разглобяване на вещь на части и сглобяването им към други вещи от същия или друг вид). Когато обаче се извършва чрез договорно прехвърляне на имуществото срещу облага от друг вид, би следвало да бъде приложима квалификацията за извършване на сделка с имуществото.

В пазарната практика навлизат нови механизми за трансформация на имущества, при които дигитални активи (напр. точки, натрупани от определен брой операции между клиент и доставчик на услуга) се търгуват срещу реални вещи или се

⁶⁸ Панайотов, П., Пак там.

⁶⁹ Присъда № 39/2011 г. На ОС-Варна по НОХД № 2067/2010 г.: „Използването като форма на властническо правомощие над имуществото е осъществено несъмнено от подсъдимия – извършването на каквато и да било операция с паричната сума – включително и закупуване на вещи или собственост, както и пренасянето ѝ през границата на страната представлява ползване на престъпното имущество. По делото са налице доказателства, от които се установява, че подсъдимият е извършил множество сделки по закупуване на различни движими вещи – куфари, различни златни накити, часовници и др. скъпи вещи, предназначени за лично употреба”.

⁷⁰ Обратното пак там.

⁷¹ Р № 726/2003 г. по НД № 606/2002 г, I НО на ВКС.

осребряват във реална валута. Аналогична функция могат да имат ваучерите, които както могат да служат за целево финансиране на клиента при достъп до определена услуга, така могат да и да се търгуват и осребряват.

Спомагането на друго да преобразува имуществото е дейност на лице, което няма никаква власт върху имуществото към началото на изпълнителното деяние. „При тази форма на изпълнителното деяние деецът улеснява или още осъществява поведение, което създава благоприятни условия за извършването на преобразуване на имущество“⁷². Имуществото е във фактическата или разпоредителна власт на друго лице, което извършва с него преобразуване. Спомагачият оказва обективно съдействие на това преобразуване.

Между спомагачия и преобразуващия не трябва да има общ умисъл за преобразуването. Ако такъв възникне, спомагачият ще носи отговорност за съучастие в преобразуване във формата на помагачество, а не за спомагане в преобразуване.

И при двете форми деянието е резултатно. Преобразуването има за резултат промяната на вида на имуществото, вкл. броя на обектите на имуществени права, в които то се трансформира. Спомагането има за резултат създаването на благоприятни условия за преобразуване, каквито към началото на изпълнителното деяние не са съществували.

----- (продължение в следващия брой)

3.3 Квалифициращи признаци относно изпълнителното деяние

Разпоредбата на чл. 253, ал. 3 предвижда по-тежки наказания, ако деяние по основен състав е извършено два или повече пъти (т. 2) и ако за извършването му е открита или поддържана сметка във финансова институция под фиктивно име или под името на лице, което не е дало своето съгласие за това (т.4).

За съставомерността на първия признак не е необходимо **многократно извършването на деяние** да удовлетворява една и съща форма на изпълнителното деяние по чл. 253, ал. 1-2. Отсъства и изискване деецът да е или да не е бил осъден с влязла в сила присъда за някое от тях, поради което квалификацията обхваща както съвкупности от изпиране, така и изпиране при рецидив.

Квалификацията се прилага, **ако** не са изпълнени условията на чл. 26 от НК. Не е вярна изразената в теорията теза, че квалифициращият признак изключва приложението на чл. 26 от НК⁷³. Вярно е обратното – той е субсидиарен спрямо чл. 26. Признакът се отнася до няколкократно извършване на деяния, удовлетворяващи признаците на основен или специален състав на изпирането на пари, които се извършени през продължителни периоди от време или при различна обстановка, така че не представляват от обективна страна продължение едно на друго. Формата на вина винаги е еднородна, тъй като изпирането във всичките му състави е умишлено престъпление.

Обсъжданият квалифициращ признак е с потенциално широко приложение, тъй като масовите хипотези на изпиране на пари включват разбиване на узаконяващия механизъм на множество сделки и операции с малки по стойност имуществени предмети, които самостоятелно не пораждаат значим финансов или стопански ефект и на пръв поглед не са свързани помежду си.

Втората квалификация е с оглед метода за извършване на деянието и е типична за изпиране с паричен предмет при форми на деянието извършване на финансова операция и прикриване на произход или движение на активи, макар да е възможна за всякакви други видове имущества и форми на деянието. Тази

⁷² Димитрова, Р., Пак там.

⁷³ Михайлов, Д., Цит. съч., с.154.

квалификация най-често се отнася до елементи на схема за изпиране от вида „финансово муле“, в които банковата сметка играе ролята на преносител („муле“) на изпираните активи.

Сметката е под **фиктивно име**, когато за нейн титуляр е посочено физическо или юридическо лице, чиято самоличност не може да бъде установена поради което се приема, че такова не съществува. Когато сметката е на името на **лице, което не е дало съгласие** такава да бъде откривана или поддържана на негово име, нейн титуляр е действително съществуващ субект. В хипотезата на чл. 253, ал. 3, т. 4, пр.2 той или никога не е правил волеизявление за откриване или поддържане на конкретната сметка, или е правил волеизявление за нейното закриване или замразяване. Субектът може и да знае за откриването или поддържането на сметката, но да се противопоставя на това.

В чуждестранната практика са познати случаи на откриване и поддържане на сметка под фиктивно или чуждо име чрез предплатени банкови карти, операциите по захранването на които се извършват по интернет от трето лице⁷⁴. Най-често банковата сметка се използва за междинни операции, подготвящи сделките и действията, водещи до привидно узаконяване на дохода. С тях понякога се заобикалят и местни нормативни забрани за поддържане на някои видове банкови сметки от юридически лица.

4. Раграничение на изпирането на пари от други сходни престъпления

4.1. Вещно укривателство (чл. 215 от НК)

Изпирането на пари е най-близко до вещното укривателство. И двете са форми на последваща престъпна дейност, чийто предмет е имущество, придобито от предходно престъпление или общественоопасно деяние.

В литературата двете престъпления са прецизно и подробно сравнявани, поради което различията между тях се представят тук обобщено⁷⁵ (вж. Таблица1).

ТАБЛИЦА 1		Изпиране на пари (чл. 253, ал.1 и 2)	Вещно укривателство (чл. 215)
Обект		Обществените отношения във финансовата система, гарантиращи законосъобразния обмен на пари и имущества със законен произход	Обществените отношения, свързани с установяване и разкриване на предикатното престъпление и неговия извършител, както и непосредствения обект на това престъпление.
		Правото на собственост не е пряко увредено	
Обективна страна	Предикатна дейност	Престъпление или друго общественоопасно деяние	
	Предмет	Всякакъв вид имущество	Чужди (не на дееца) движими вещи ⁷⁶
	Изпълнително деяние	Извърши финансова операция или сделка с имущество	
		Държи, използва, преобразува имущество	
	Прикрие действителния произход, движение или права върху имущество		
	Прикрие местонахождение на имущество		Укрие чужди движими вещи (постави ги в положение местонахождението им да е неизвестно на правоимащите да го знаят лица,

⁷⁴ FATF, Ibid, p.37-38.

⁷⁵ Напр. **Стойнов, Ал.**, Наказателно право. Особена част. Престъпления против собствеността. С., 1997 г., с. 120 и сл., **Р.**, Цит.съч., с. 321 и сл., **Панайотов, П.**, Цит. съч., с 145 и сл.

⁷⁶ Р № 148/2001 г. по НД № 80/2001 г. на І НО на ВКС: „Вещното укривателство може да има за предмет само вещи в смисъла, в който законодателят употребява понятието за всички престъпления против собствеността”.

ТАБЛИЦА 1		Изпиране на пари (чл. 253, ал.1 и 2)	Вещно укривателство (чл. 215)
			без значение дали укривателят упражнява фактическа власт върху вещите ⁷⁷⁾
		Придобие, получи имущество	Придобие чужди движими вещи (установи фактическа или разпоредителна власт върху вещите ⁷⁸⁾)
		Спомогне да преобразува имущество	Спомогне да бъдат отчуждени чужди движими вещи (улесняване на трето лице, несъпричастно към предикатната дейност, да получи фактическата власт върху вещите ⁷⁹⁾)
Субект		Всяко наказателно отговорно лице	Всяко наказателно отговорно лице, което не е съпричастно на предикатната дейност
Субективна страна		Пряк или евентуален умисъл <i>Липсва съставомерна специална цел.</i>	Пряк умисъл със специална користна цел (набавяне на имотна облага за себе си или за другото)

Въпреки множеството формални различия в признаците на двете престъпления, тяхното фактическо проявление в действителността все още създава затруднения при разграничаването им в гранични случаи. Такъв е случаят например с последващо укриване или придобиване на чужда движима вещ, за която деецът е узнал, че е придобита от друго чрез предходно престъпление. Въпреки че користната цел е съставомерен признак само на укривателството, не е изключено да възникне и в субективната страна на изпирането на пари като несъставомерен мотив за извършване на престъплението. Той е особено вероятен, когато субектът на изпиране не е съпричастен към предикатната дейност.

Съдебната практика акцентира на идентичността между предмета на предикатното деяние и на вещното укривателство. Предмет на укривателството може да бъде само същата вещ, която е била предмет или облага на предикатното деяние, но не и трансформирана от нея вещ⁸⁰⁾. При изпирането такава идентичност не се изисква, но ако я има, разграничаването на двете престъпления се затруднява.

По такъв граничен случай между отделните съдебни инстанции е протекъл интересен спор за квалификацията на деянието, който включва, между другото, и обсъждане на обекта. Извършеното е продажба на автомобил, след като приобретателят узнал, че лицето, от което е купил вещта, я е придобило чрез престъпление. Първите две инстанции се солидаризирали около извод за несъставомерно изпиране и са

⁷⁷⁾ Вж. и Р № 367/2009 г. по НД № 342/2009 г. на I НО на ВКС: деецът „поставя вещта на място, където нейното откриване е затруднено“; Р № 199/2012 г. на ВКС: „укриване - активни неправомерни действия, чрез които престъпно придобитата от друго вещ се поставя в положение, затрудняващо откриването ѝ от собственика или от надлежните органи“.

⁷⁸⁾ Р № 220/1999 г. по НД № 155/1999 г. на II НО на ВКС: „Придобиването“ се характеризира с установяване на фактическа власт върху вещта, която дава възможност за разпореждане с придобитата вещ“; Р № 199/2012 г. на ВКС: „придобиване- обобщително понятие, което обхваща всички възможни прояви на добиване по произведен начин, със съгласието на досегашния владеец, на власт на разпореждане върху инкриминирания предмет (купуване на престъпно придобитата от друго чужда вещ, нейната замяна, получаването ѝ в залог, или дарение).

⁷⁹⁾ Р № 199/2012 г. на ВКС: „спомогане за отчуждаване на предмета на престъпление, което може да се изрази в дейност по улесняване на неговото придобиване от друго (съобщаване къде да се получи инкриминираната вещ, пренасянето ѝ от присвоителя до новия „приобретател“, намиране на „купувачи“ и „продаване“ на чуждата движима вещ или на част от нея“).

⁸⁰⁾ Р № 341/1986 г. по НД № 316/1986 г. на I НО на ВС (предикатното престъпление е длъжностно присвояване на обществени средства, с които деецът купил вещи, които подарил на съпругата си. Получаването им от нея не е вещно укривателство).

оправдали подсъдимия. Според първата „с тази деятелност не се засяга финансовата система, целяща да гарантира законност в произхода на притежаваните от гражданите средства и имущества”⁸¹, а според втората деянието не е предназначено и няма за резултат затрудняване на органите на власт да установят незаконния произход на вещта⁸². Касационната инстанция приема квалификация по чл. 253, като застава на убеждението, че обектът на посегателство „при вещното укривателство са отношенията на собственост върху вещи, докато при престъплението изпиране на пари той е много по-широк, като всъщност се разширява кръгът от случаите на последваща престъпна дейност”⁸³.

Дори възгледът за разграничителното значение на обекта да не е бил изложен детайлно и убедително за ВКС, той не следва да бъде пренебрегван. **Основната разлика действително се намира в обекта** на двете престъпления и през тази призма следва да бъдат тълкувани и останалите разлики в обективната страна, субекта и субективната страна. Изпирането на пари засяга финансовата система, в която навлизат и стават предмет на сделки имущества с незаконен произход. Опасността на изпирането се състои в привидното им узаконяване. Разнообразието и множеството на формите на изпълнителното деяние, както и широкото съдържание на признака „имущество” в сравнение с аналогичните признаци на обективната страна на укривателството насочват към извод, че при изпирането навлизането на имуществото в законната икономика **поражда значим стопански ефект, какъвто укривателството няма**. Последното е насочено към това да предпази извършителя и предикатната дейност от разкриване. Включването на обекта на предикатното престъпление в комплексния обект на укривателството означава, че последното просто осигурява *запазване и усвояване* на ползите от предходното деяние⁸⁴. Според това какво е то, в обекта на укривателството може изобщо да не се включат отношения на собственост, макар обратното да е типичният случай, обусловил систематичното място на чл. 215. С укривателството деецът може да засегне интересите на конкретни граждани, но не може да придаде законност на икономическа полза, за да може тя да навлезе спокойно в икономиката.

Близостта на проявленията на изпирането и укривателството изисква повишен законодателен ангажимент при разграничаването на съставите им. Неясните граници създават условия за провеждане на правораздавателни политики по предпочитане, особено при политически натиск за активно приложение на една от двете квалификации⁸⁵.

Анализът на определенията за изпиране на пари в международните и европейските актове и националните законодателства на повечето европейски държави **потвърждава сближаването с класическото вещно укривателство**. Изглежда, причината е 1) в приобщаването към понятието за изпиране на пари по

⁸¹ Присъда № 98/2003 г. на ОС-Хасково по НОХД № 771/2002 г.

⁸² Решение № 122/2004 г. на АС-Пловдив по ВНОХД № 118/2004 г., с което е потвърдена Присъда № 98/2003 г. на ОС-Хасково по НОХД № 771/2002 г.

⁸³ Р № 553/2005 г. по НД № 1064/2004 г. на I НО на ВКС, с което е отменено въззивно Решение № 122/2004 г. на АС-Пловдив по ВНОХД № 118/2004 г.

⁸⁴ Вж. например Р № 41/1997 г. по НД № 44/1997 г. на ВК на ВКС. По делото е ангажирана отговорността на подсъдимия за вещно укривателство на откраднатата вещ: „Отнемането е приключило, когато деецът е установил своя фактическа власт върху вещта. Последващите му действия на разпореждане със същата вещ са манифестация за стоенето на вещта според желанието му”.

⁸⁵ Анализът на съдебната практика показва, че чл. 253 се прилага често към случаи, обхванати от типичното приложно поле на чл. 215. Вж. например Р № 264/1998 г. по НД № 74/98 г. на II НО на ВКС, Р № 627/1997 г. по НД № 571/1997 г. на II НО на ВКС, Р № 276/2009 г. по НД № 222/2009 г. на II НО на ВКС. По тези дела сделки и последващи действия с краден автомобил са приети за съставомерни по чл. 215 от НК.

извъннационалния стандарт на признаци, характерни за укривателството, тъй като не във всички държави двете престъпления са самостоятелни⁸⁶; и 2) в твърде плътното възпроизвеждане на това понятие в националните закони за сметка на съгласуване със заварения близък до него състав на вещно укривателство в повечето държави, в които съществува такъв самостоятелен състав.

Оттук, рискът от колизия на съставите, т.е. затрудняване на избора на квалификация поради сходство във фактическото проявление на престъпленията, възниква най-вече поради частично припокриване на форми на изпълнителните деяния на фона на формулиран еднакво или в отношение на поглъщане имуществен предмет и субективна страна, чиито признаци или съвпадат (пряк умисъл без специални цели), или са съвместими (единият състав съдържа цел, която е възможен несъставомерен мотив на другия). В коментирания група държави много често липсва разлика в субекта с оглед съпричастността му към предикатното престъпление, към което никой от съставите по правило няма специални изисквания⁸⁷.

Във Финландия съставът на укривателството е формулиран като субсидиарен спрямо изпирането (глава 32 от НК).

В някои държави отделни форми на изпълнителното деяние на изпирането и укривателството съвпадат, като останалите признаци на съставите не са достатъчни за тяхното разграничаване. В Латвия и Хърватска например придобиването на облага от престъпление е една от формите и на изпирането по един от основните му състави, и на укривателството при еднаквост на всички останали признаци. Аналогично, в Полша двата състава колизират при форма на изпълнителното деяние „спомогне да бъде отчуждено” имущество, придобито от престъпление (чл. 291 и чл. 299 от НК). В Австрия хипотеза на стълкновение възниква при придобиване за себе си или за друго на имущество, придобито от друг чрез престъпление против собствеността (чл. 164, ал. 2 и чл. 165, ал. 2 от НК). В Албания узаконяването на имуществото и укриването на извършителя на предикатното престъпление са форми на изпълнителното деяние и на укривателството, и на състав на изпирането (чл. 287, ал. 1 от НК), като двете престъпления имат и еднакъв родов обект като престъпления против обществения ред. Единствената разлика е, че изпирането има и други форми на изпълнителното деяние. В Косово и Румъния форми на укривателството съвпадат с тези по единия основен състав на изпирането на пари (преобразуване или прехвърляне на имущество в Косово и получаване и придобиване в Румъния). Разликите в сравнение с другите държави са повече, но не са решаващи. В Косово предикатната дейност при укривателството може да бъде само престъпление против собствеността, а изпирането има за специална цел прикриване на престъпния произход на имуществото (чл. 308 от НК). В Румъния

⁸⁶ В Германия например признаците на двете престъпления са обединени в един състав - „изпиране на пари; укриване на престъпно придобити вещи” (чл. 261 от НК). Отговорност се носи от всеки, който укрива облага, придобита от престъпление или простъпка, прикрива нейния произход или пречатства или застрашава разкриването на този произход или на нейното откриване, отнемане, конфискация или изземване. В Норвегия изпирането е определено като като „получаване или придобиване за себе си или за друго на каквато и да е част от облаги от престъпление, както и подпомагането на тяхното осигуряване за друго чрез тяхното събиране, складиране, прикриване, превозване, изпращане, прехвърляне, преобразуване, влагане, вкл. залагане и ипотекиране, както и инвестиране” (чл. 317 от НК), като отсъства отделен състав за укривателство.

⁸⁷ В рамките на изключението разлика се открива в Косово, Испания и Финландия. Предварителната дейност при вещното укривателство в първите две държави е престъпление съответно против собствеността (чл. 280 от НК на Косово) и против собствеността или стопанството (чл. 298-299 от НК на Испания), но фактически това са типичните предикатни престъпления и при изпирането на пари. Във Финландия изброяването по-конкретно – кражба, грабеж, изнудване, обсебване, измама (чл. 1-4 от глава 32 на НК). Обратно, в Полша предикатната дейност на укривателството е по-широка в сравнение с изпирането, тъй като обхваща както престъпления, така и простъпки (чл. 291 от НК).

укривателството има специална користна цел (чл. 267 от НК от НК), а съставът на изпирането няма съставомерни цели.

Описаните сфери на пряко стълкновение възникват между различни хипотези на укривателство и изпиране. Освен тях в описаните държави има сива зона, формирана от формулиране на някои форми на изпълнителните деяния на едното престъпление по начин, който се отнася до поведение, включено в съдържанието на изпълнително деяние на другото. За пример ще бъде взета Словения. И двете престъпления в нейния закон имат множество изпълнителни деяния. Относително самостоятелно е първото предложение на изпирането по чл. 231 от НК, според което престъплението се проявява в преобразуване или прехвърляне на имущество, за което деецът знае, че е придобито чрез престъпление, с цел да бъде прикрит неговия произход. В другите си форми изпирането представлява прикриване на обстоятелства относно имуществения предмет или неговото придобиване, държане или ползване, като специалната цел отсъства. В тези форми изпирането силно се доближава до укривателството, което законът определя като прикриване на [факти относно] местонахождението, както и преместване, купуване, получаване или по друг начин придобиване на имущество, за което деецът знае, че е придобито чрез престъпление или на облагата, получена при продажбата или размяната на такова имущество (чл. 221 от НК). Законът не разграничава двете престъпления с оглед техния субект.

В някои държави допълнително усложнение произтича от обстоятелството, че форма на изпълнителното деяние по единия състав е формулирана като съставомерна цел по другия, което обуславя практически почти неразграничими субективни представи на дееца при извършване на всяко от престъпленията. В Словакия например укриването на самата незаконно придобита облага е една от съставомерните цели на изпирането и форма на изпълнителното деяние на укривателството. В Испания подпомагането на извършителя на предикатното престъпление, а във Финландия укриването на незаконния произход на облагата са едновременно цел на изпирането и форма на укривателството.

Другаде признаци, характерни за укриването, са инкорпорирани в състава на изпирането. Прикриването на незаконния произход на имуществения предмет, което е типично за изпирането, и подпомагането на извършителя на предикатното престъпление да избегне отговорността за него, което е типично за укривателството, са самостоятелни алтернативни специални цели на изпирането на пари поне по един от основните му състави в Естония, Испания, Латвия, Румъния, Финландия. Другите състави нямат съставомерни цели, но са близки до укривателството по признаците на обективната страна, както бе очертано по-горе.

В държавите, в които двете престъпления са относително по-ясно разграничени, приложимите законодателни решения са индивидуални. Общото между тях е стремежът да се създаде система от престъпни състави за изпиране и укривателство, които взаимно се допълват и в цялост удовлетворяват изискванията на международните и европейските актове за наказателноправна защита срещу явлението, очертано в последните като изпиране на пари. Характерно за този подход е **по-сериозното отклонение на националните състави за изпиране на пари от извъннационалния стандарт, при което формулировката на изпирането се изменя в частта, в която би довела до колизия със състава на укривателството.**

Така например, в Литва изпирането на пари като престъпление против финансовата система се отличава по формите на изпълнителното деяние, субекта и субективната страна от вещното укривателство като престъпление против собствеността. Укривателството се изразява в придобиване, използване или разпореждане с имущество, за което деецът знае, че е придобито чрез престъпление (чл.

189 от НК). Изпирането представлява извършване на финансови операции, сключване на сделки или използване в стопанска или търговска дейност на имущество, пари или части от такива обекти, за които деецът знае, че са придобити чрез престъпление, както и невярното деклариране, че те имат законен произход (чл. 216 от НК). Изпирането по единствения основен състав се извършва с цел узаконяване на имуществения предмет или прикриване на незаконния му произход. За разлика от укривателството, субектът на изпирането може да е съпричастен към предикатната дейност, тъй като предметът е описан като „свое или чуждо” имущество.

По-нататък, макар в Чешката Република изпирането на пари и вещното укривателство да са все престъпления против собствеността, те се различават по формите на изпълнителното деяние, характеристиката на имуществения предмет и субекта. Изпирането се изразява в подпомагане на друго да прикрие или придаде произход на имущество, придобито чрез престъпление (чл. 251a от НК), а укривателството представлява укриване, прехвърляне в своя или в чужда полза или използване на имущество, придобито от друго чрез престъпление, или на облага, получена вместо това имущество (чл. 251 от НК). Субектът на укривателството никога не е участвал в предикатната дейност.

В Босна и Херцеговина имущественият предмет на изпирането е на значителна стойност или изпълнителното деяние има за резултат възникването на опасност за общото икономическо пространство на държавата или на опасност от тежки последици за функционирането и финансирането на нейните институции (чл. 209 от НК). Тези признаци на обективната страна практически **изменят и непосредствения обект** на изпирането в сравнение с вещното укривателство, което не може да повлияе на националния пазар и институционалната система и чийто предмет не е на значителна стойност.

Въпреки описаната стълкновителна хипотеза по-горе, в Австрия законодателят е положил сериозни усилия за разграничаване на укривателството от изпирането като престъпления против собствеността по формите на изпълнителното деяние, имуществения предмет, предикатната дейност и причинната връзка между нея и имуществото. Укривателството представлява подпомагане на извършителя на престъпление против собствеността да укрие или да използва придобитата чрез престъплението вещ, както и нейното купуване или придобиване за себе си или за друго (чл. 164, ал. 1-2 от НК). Изпирането по първия основен състав се изразява в прикриването на произхода или местонахождението на имущество в големи размери или на имущество, в което то е трансформирано, когато е придобито чрез извършване на престъпление или за да бъде извършено престъпление (чл. 165, ал. 1). Прикриването по смисъла на ал. 1 е пояснено примерно в самата разпоредба като предоставяне на неверни сведения за движението, действителния произход на имуществото, действителните права върху него, включително правото на собственост и разпоредителните права, и неговото действително местонахождение. По втория си основен състав изпирането се изразява в придобиването, държането, инвестирането, управляването, преобразуването, използването или прехвърлянето на трето лице на имущество, придобито от престъпление, извършено от друго, като изискването за големи размери е отпаднало (чл. 165, ал. 2).

От горния анализ може да се обобщи, че разграничаването на изпирането на пари от вещното укривателство е предизвикателство в голямото мнозинство европейски държави, страни по международните актове срещу изпирането. Въпреки националните особености на законодателните решения, държавите в различна степен не са се справили с този проблем, поради което анализирането на техните закони има отношение повече към очертаването му, отколкото към решаването му чрез

възприемане на чужд опит. Трябва да се признае, че в сравнение с повечето анализирани закони българският предлага повече на брой признаци за разграничение между двете престъпления, с което ограничава полето на колизия между тях, но не я преодолява.

4.2. Престъпно изнасяне на парични средства в чужбина (чл. 250 от НК)

Разпоредбата криминализира през 1995 г. превеждането по банков път на парични суми извън страната чрез използване на порочен документ.

Разликите между престъплението по чл. 250 и изпирането на пари се отнасят до непосредствения обект, средството на престъплението, особеностите на имуществения предмет и субективната страна.

Престъплението по чл. 250 засяга преди всичко паричната и кредитната система, но то има **комплексен обект**. От една страна то уврежда обществените отношения, гарантиращи законосъобразността на паричния поток, преминаващ през банковите институции, включително неговата съобразеност с действителната информирана воля на носителите на съответните разпоредителни права. Тъй като средството на престъплението е документ с невярно съдържание, подправен или неистински документ, престъплението засяга и обществените отношения, осигуряващи законосъобразността и достоверността на документирането на факти с правно значение.

От обективна страна престъплението по чл. 250 не е свързано с друго предходно престъпление.

Изпълнителното деяние е действие, което има външната изява на волеизявление, адресирано към банкова или друга подобна институция, което създава за нея задължение да прехвърли определена сума пари по сметка на приемател в чужбина. Престъплението е резултатно и довършено, когато парите пристигнат по сметката на получателя. Средството на деянието е порочен документ, който създава пред банката привидно правно основание за извършване на превода. В обичайния случай по този начин се преодоляват банкови забрани или ограничения за международен паричен превод, но не възниква имотна вреда за трето лице. Ако такава настъпи, деянието ще бъде документна измама като престъпление против собствеността.

Имущественият предмет на престъплението по чл. 250 е парична сума, а не какво да е имущество. В този смисъл той е по-тесен от този на изпирането на пари. В същото време неговият произход е без значение за съставомерността по чл. 250.

От субективна страна умисълът е пряк, но липсват представи за връзка на парите с предходна престъпна дейност.

Този вид деяния обикновено са елемент от по-сложна престъпна дейност по източване и пренасочване на икономически ползи извън официалните пазарни и нормативни правила. **Ако имущественият предмет е придобит от предходно извършено друго престъпление и деецът има представа за това, банковият превод представлява финансова операция по смисъла на чл. 253 от НК.**

В литературата е изразено мнение, че в тази хипотеза чл. 253 ще погълне чл. 250⁸⁸. Тъй като престъплението по чл. 250 има различен непосредствен обект, **отношението между двата състава ще зависи от предназначението на порочния документ**. Ако с него се преодоляват единствено банкови рестрикции пред финансовата операция, но не се прикриват или подменят факти, свързани с произхода на парите, двете престъпления могат да се осъществят и в идеална съвкупност. В тази връзка е необходимо да се подчертае необходимостта от прецизно разграничаване на видовете документи, които придружават нареждането за плащане. Банковите

⁸⁸ Владимирова, А., Цит.съч., с.153.

документи, обективиращи самото волеизявление за извършване на превода, са диспозитивни и не могат да бъдат с невярно съдържание, но същите формуляри могат да съдържат и други документи, съдържащи твърдения за факти⁸⁹.

4.3. Престъпно извършване по занятие на финансови сделки (чл. 252, ал. 1 и 2 от НК)

Престъплението по чл. 252, ал. 1-2 от НК засяга паричната и кредитната система и има за непосредствен обект обществените отношения по законосъобразно извършване на банкова, застрахователна и друга финансова дейност под разрешителен режим. Едната страна по тези отношения е субект, който има права да извършва съответната дейност (банка, застрахователно или друго оправомощено дружество или физическо лице), а другата страна е потребителят на предлаганите в рамките на дейността услуги. Съдържанието на тези отношения е предмет на подробна правна регламентация, установена в обществен интерес, въпреки че дейността е частноправна (търговска). Общественият интерес е свързан с рисковете за правата и законните интереси на насрещната страна по сделките в рамките на съответната лицензирана дейност, чиято реализация засяга функционирането както на целия сектор, в който се осъществява дейността, така и на свързани с него сфери на реалната икономика и финансовото обезпечаване на управленската държавна и общинска дейност⁹⁰.

За разлика от изпирането на пари, престъплението по чл. 252, ал. 1-2 не засяга финансовата система и отношенията, които гарантират нейното функциониране по отношение само на имущества със законен произход. Престъплението по чл. 252, ал. 1-2 не е форма на последваща престъпна дейност, но би могло да бъде предикатно спрямо изпирането на пари, ако генерира доход.

За разлика от изпирането на пари, престъплението по чл. 252 е на системно извършване по занятие. Преследва се не единичното осъществяване на сделка/услуга, а поредицата от поне три извършени еднородни деяния. Системността е изведена като един от разграничителните критерии между съставомерната банкоподобна дейност и сключването на законни заеми по чл. 240 от ЗЗД⁹¹. Поради това многобройността на сделките не винаги очертава продължавано престъпление⁹²; такова е възможно, ако, наред с другите условия на чл. 26 от НК, деецът е осъществил няколкократно основния състав на чл. 252, като всеки път е сключвал поне три сделки или извършвал поне три услуги. В съдебната практика се среща известно разногласие дали деянията по принцип

⁸⁹ Р № 627/2009 г. по НД № 652/2008 г. на I НО на ВКС: подсъдимият е признат за невинен с присъда № 6/13.03.08 г. на СГС по НОХД № 1425/07 г. за това да е извършил престъплението по чл. 250, като в платежното нареждане е отразил несъществуващ договор като основание за нареденото плащане. Аналогично, с Р № 526/2010 г. по НД № 463/2009 г. на II НО на ВКС е потвърден извод на предходните инстанции, че деянието е обективно несъставомерно поради липса на доказателства, че договорите, посочени като основание за плащане, са с невярно съдържание.

⁹⁰ Така например „Евентуалните финансови затруднения на банките вследствие натрупването на системно неизпълнявани задължения към тях, застрашават правата на вложителите, икономиката на страната, изпълнението на държавния и общинските бюджети, водещи до настъпването и на редица други негативни обществени последици” (РКС № 12/2012 г. по КД № 4/2012 г.). И още „Осигуряването на нормално функциониране на финансово-кредитната система, както и обезпечаване интересите на вложители и кредитополучатели, е гарантирано именно посредством поставяне на банковата дейност под разрешителен режим” (Р № 122/2009 г. по НД № 88/2009 г. на III НО на ВКС).

⁹¹ Р № 560/2005 г. по НД № 1082/2004 г. на I НО на ВКС, Р № 402/2010 г. по НД № 388/2010 г. на III НО на ВКС, Р № 34/2013 г. по НД № 2174/2012 г. на III НО на ВКС; Р № 550/2013 г. по НД № 1637/2012 г. на I НО на ВКС.

⁹² Р № 560/2005 г. по НД № 1082/2004 г. на I НО на ВКС, Р № 472/2009 г. по НД № 488/2009 г. на II НО на ВКС, Р № 416/2013 г. по НД № 1265/2012 г. на I НО на ВКС, Р № 136/2012 г. на АС-Пловдив по НОХД № 128/2012 г., Р № 152/2013 г. по НД № 345/2013 г. на I НО на ВКС.

трябва да бъдат еднородни или това не е задължително⁹³. Следва да се приеме, че типологията на сключваните сделки няма отношение към извода за системност, а оттам и към този за съставомерността им, но в отделни случаи реализирането на относително обособени по вид на сделката или услугата групи деяния може да обуслови и извод за продължавано престъпление.

Поредицата сделки е съставомерна, когато те са насочени към получаване на траен източник на доходи, независимо дали той е единствен, основен, главен или второстепенен и дали извършителят има и други източници на доходи. В хипотеза на престъпно лихварство например е „достатъчно предоставянето на парични средства под формата на заеми срещу възнаграждение за ползването им да формира печалба за предоставилите средства“⁹⁴. Понякога съдилищата изследват съотношението на доходите, получени в резултат на дейност по чл. 252, към приходи в друг източник при преценката дали извършеното е по занятие⁹⁵.

При изпирането на пари дейността е насочена към узаконяването на вече възникнал от предходно престъпление доход, а не към набавяне на такъв.

От обективна страна престъплението по основния състав на чл. 252, ал. 1 е **формално**. Изпълнителното деяние е действие, изразяващо се в извършване на банкови, застрахователни или други финансови сделки или платежни услуги, за които се изисква съответно разрешение.

При изпирането на пари във формата на извършване на финансова операция или сделка с имущество, за довършеността му е необходимо операцията / сделката да са съществени и свързаните с тях последици да са настъпили. За довършеността на престъплението по чл. 252 не е необходимо поне три сделки/услуги да бъдат всяка по отделно изцяло осъществени, нито да са породили някакви имуществени изменения в действителността. Според естеството им опит ще е възможен само като недовършен (при по-сложните сделки). Всички преддоговорни усилия на дееца – ако такива са реализирани – до момента на постигане на съгласие между страните представляват ненаказуемо приготвяне към престъпление по чл. 252 от НК. Извършването на една или две съставомерни сделки/услуги при наличието на данни за подготвяни следващи сделки/услуги е възможно да доведе до извод за опит към престъпление по чл. 252, а не за несъставомерна дейност. Това е така, тъй като „при престъпленията по занаят е налице съставомерност и когато множеството на деянията включва и такива, които сами по себе си не осъществяват престъпен състав“⁹⁶.

Възникването в причинна връзка с извършената сделка/услуга на значителна вреда за трето лице или на значителна имотна облага за дееца или за трето лице са квалифициращи обстоятелства по чл. 252, ал. 2. Всяка друга последица е несъставомерно обстоятелство, влияещо на индивидуализацията на отговорността по основния състав.

Практиката очертава често приложение на чл. 252 към случаи на престъпно лихварство – многократно даване в заем на парични средства на различни лица (най-често физически) срещу насрещна материална облага, уговорена или получена като лихва или включена в стойността на неустойка при забава или на обезпечението (ипотека върху недвижим или залог върху движим имот). Уговорката за лихва често е

⁹³ Р № 122/2009 г. по НД № 88/2009 г. на III НО на ВКС, Р № 402/2010 г. по НД № 388/2010 г. на III НО на ВКС, Р № 403/2011 г. по НД № 2055/2011 г., на I НО на ВКС, Р № 141/2012 г. по НД № 197/2012 г. на I НО на ВКС.

⁹⁴ Р № 141/2012 г. по НД № 197/2012 г. на I НО на ВКС, Р № 152/2013 г. по НД № 345/2013 г. на I НО на ВКС, Р № 136/2012 г. на АС-Пловдив по НОХД № 128/2012 г.

⁹⁵ Р № 402/2010 г. по НД № 388/2010 г. на III НО на ВКС,

⁹⁶ Р № 53/2013 г. по НД № 2196/2012 г. на II НО на ВКС.

устна (недокументирана) или прикрита зад документираните волеизявления, създаващи за лихваря права на вземане срещу пострадалия, чийто размер значително надвишава този на заема (записи на заповед, предварителни договори за продажба на имоти и др.)⁹⁷. Понякога лихвата е капитализирана или прогресира с изтичане на определени периоди от време, като в някои случаи е задържана авансово при предоставянето на заема⁹⁸.

Съдебната практика подробно и еднозначно обосновава извода, че системното заемане на парични средства на широк кръг лица срещу насрещна материална облага, представлява банково кредитиране, което е поставено под разрешителен или регистрационен режим⁹⁹. Липсата на такова разрешение прави дейността съставомерна по чл. 252, а не я преквалифицира в гражданскоправна сделка по заемане на пари между частноправни субекти по смисъла на чл. 240 от ЗЗД.

При разграничаването между двата вида дейност съдилищата последователно подчертават, че произходът на заеманите средства – лични на заемодателя или получени чрез влогонабиране – не се отразява на характера на заема на банков кредит, „тъй като кумулативните изисквания [на закона – бел.авт.] са относими към банката като юридическо лице, а не към физическото лице, опериращо като банка”¹⁰⁰. Акцентира се върху особения законов статус на банките и техния монопол върху предоставянето на кредити с публично привлечените от техните вложители финансови средства и свързаната с този монопол забрана такава дейност да се осъществява от небанков субект, освен в специални разрешени от закона хипотези.

Накратко, деянието по чл. 252, ал. 1-2 е елемент от правнорегламентирана дейност и е извършено в нарушение на правилата за осъществяването ѝ. При изпирането на пари извършената финансова операция или сделка с имущество може да е формално законна, а противоправният ѝ характер да произтича не от нарушаване на лицензионни или други режими, а от насочеността ѝ да легализира неправомерно придобит доход.

При преценка на годността на отпуснатия заем да формира доход за заемодателя съдебната практика често е разглеждала дейността на отделни физически лица (включително зложни къщи, действащи като едноличен търговец) по **отпускане на краткосрочни малоразмерни заеми срещу обезпечение върху вещь с многократно по-висока цена**. Съществен елемент е практиката **вещта да се задържа от заемодателя** при неплащане в срок в нарушение на законовите правила за удовлетворяване на обезпечения кредитор от цената на вещьта при нейната публична продажба. При наказателноправния анализ на схемата е възможно да не бъде разпозната

⁹⁷ Вж. например фактичката обстановка, описана в съобразителната част на Р № 136/2012 г. на АС-Пловдив по НОХД № 128/2012 г., както и Р № 66/2009 г. по НД № 9/2009 г. на II НО на ВКС, Р № 472/2009 г. по НД № 488/2009 г. на II НО на ВКС, Р № 147/2010 г. по НД № 52/2010 г. на III НО на ВКС, Р № 169/2012 г. по НД № 309/2012 г. на III НО на ВКС.

⁹⁸ Р № 560/2005 г. по НД № 1082/2004 г. на I НО на ВКС, Р № 147/2010 г. по НД № 52/2010 г. на III НО на ВКС.

⁹⁹ Р № 560/2005 г. по НД № 1082/2004 г. на I НО на ВКС, Р № 66/2009 г. по НД № 9/2009 г. на II НО на ВКС, Р № 122/2009 г. по НД № 88/2009 г. на III НО на ВКС, Р № 472/2009 г. по НД № 488/2009 г. на II НО на ВКС, Р № 147/2010 г. по НД № 52/2010 г. на III НО на ВКС, Р № 54/13.03.2012 г. по НД № 2880/2011 г. на I НО на ВКС, Р № 444/2012 г. по НД № 1139/2012 г. на III НО на ВКС, Р № 550/2013 г. по НД № 1637/2012 г. на I НО на ВКС, Р № 34/2013 г. по НД № 2174/2012 г. на III НО на ВКС, Р № 152/2013 г. по НД № 345/2013 г. на I НО на ВКС.

¹⁰⁰ Р № 472/2009 г. по НД № 488/2009 г. на II НО на ВКС. Вж. още Р № 66/2009 г. по НД № 9/2009 г. на II НО на ВКС, Р № 402/2010 г. по НД № 388/2010 г. на III НО на ВКС, Р № 179/2011 г. по НД № 1106/2011 г. на III НО на ВКС, Р № 403/2011 г. по НД № 2055/2011 г., на I НО на ВКС, Р № 433/2011 г. по НД № 1099/2011 г. на III НО на ВКС, Р № 54/13.03.2012 г. по НД № 2880/2011 г. на I НО на ВКС, Р № 152/2013 г. по НД № 345/2013 г. на I НО на ВКС.

скритата облага, която обезпечението съдържа. В практиката е изразено становището, че „наличието на обезпечение по договорите за заем няма отношение към съставомерността на деянието, тъй като обезпечението е гаранция за кредитора, че ще получи удовлетворение на вземането си, а не представлява печалба за него”¹⁰¹. Тезата е вярна само ако за престъпната схема не е характерна несъразмерност между заема и цената на обезпечената вещ при уговорка между страните при забава на длъжника той да загуби собствеността върху цялата вещ в полза на кредитора.

Именно съгласието на страните за удовлетворяване на кредитора извън приложимия императивен гражданскоправен режим за това създава условия за престъпното материално облагодетелстване на кредитора във вреда на длъжника. Гражданскоправната нищожност на тази уговорка е без значение за съставомерността на деянието¹⁰². „От значение за наказателната отговорност е именно моментът, при който подсъдимият е договарял, респ. получателите са поемали задължение за лихва¹⁰³”. Дали уговорката за лихва фактически се е осъществила и е довела до разместване на имуществени блага в конкретен случай, е въпрос на индивидуализация на отговорността по чл. 252, ал. 1 или на приложение на квалифицирания състав по чл. 252, ал. 2 от НК¹⁰⁴. „Уговорката за лихва в полза на кредитора, може да бъде установена не само като абсолютна величина, но и като разлика между взетите в заем пари и действително върнатите от кредитополучателя”¹⁰⁵, като „няма значение размерът на неправомерните доходи”¹⁰⁶.

Субектът на престъплението най-често раздава заемите като физическо лице, но в редки случаи може да използва и търговско дружество¹⁰⁷. Лицензията за банкова, застрахователна и т.н. дейност по правило се издава на юридическо лице, но дори когато е възможно да се издаде и на физическо лице, субектът е лице, в полза на което такава изобщо не е издавана, била е невалидна по време на извършване на деянията или не ги обхваща. Когато лицензията изобщо не може да бъде издадена в полза на физическо лице, субектът не осъществява инкриминираната дейност от името и за сметка на лицензирано дружество по предвидения от закона за целта начин¹⁰⁸.

4.4. Престъпно използване в банкова дейност на незаконно придобити средства (чл. 252, ал. 3 от НК)

Престъплението по чл. 252, ал. 3 от НК представлява престъпно извършване на банкова дейност, за която субектът има разрешение, но паричните средства, предмет на престъплението, са придобити по незаконен начин чрез предходно правонарушение.

¹⁰¹ Р № 145/2011 г. по НД № 30/2011 г. на I НО на ВКС, Р № 62/2012 г. по НД № 2875/2011 г. на II НО на ВКС, което остава в сила въззивна Присъда № 10/2011 г. на АС-Варна по ВНОХД № 304/2011 г.

¹⁰² В Р № 169/2012 г. по НД № 309/2012 г. на III НО на ВКС се коментира правният режим на вещи, придобити по описания начин от неустановени по делото длъжници.

¹⁰³ Протест на АП-София против въззивно решение № 269/25.07.2012 г. на САС по ВНОХД № 577/2012 г., според което извършеното е несъставомерно, ако лихвата не е платена.

¹⁰⁴ Р № 53/2013 г. по НД № 2196/2012 г. на II НО на ВКС: „Щом като при сключването на сделката касаторът е действувал с изначално намерение да реализира печалба от заема и това е обективизирано в договорените месечни лихви, без значение е последващото изпълнение пълно или частично в частта за лихвите”. Р № 34/2013 г. по НД № 2174/2012 г. на III НО на ВКС: „полученият доход от лихварство не е елемент от състава и размерът му не може да се обсъжда при преценката за степента на обществена опасност на деянието” с оглед приложението на чл. 9, ал. 2 от НК.

¹⁰⁵ Р № 31/2013 г. по НД № 2273/2012 г. на I НО на ВКС.

¹⁰⁶ Р № 110/2013 г. по НД № 46/2013 г. на III НО на ВКС.

¹⁰⁷ Р № 416/2013 г. по НД № 1265/2012 г. на I НО на ВКС (вж. и особеното мнение на съдията-докладчик Кр. Шекерджиев).

¹⁰⁸ Още за разграничението на изпирането на пари от престъпленията по чл. 215, 250 и 252 от НК, вж. Михайлов, Д., Цит. съч., 143 и сл.

За разлика от изпирането на пари, това престъпление има за родов обект обществените отношения, осигуряващи законосъобразното функциониране на паричната и кредитната, а не на финансовата система. Непосредствените им обекти, обаче, са близки. Банкирането на незаконен доход засяга онези обществени отношения, които препятстват навлизането и оборота в *паричната и кредитната система* на незаконно придобити парични средства. Изпирането на пари засяга отношенията, които гарантират законния произход на имуществата, навлизащи и циркулиращи във *финансовата система*, и функционирането на системата само по отношение на имуществата с такъв произход.

Имущественият предмет на престъплението по чл. 252, ал. 3 е по-ограничен в сравнение с изпирането на пари и включва само парични средства.

И двете престъпления са форми на последваща престъпна дейност, която е формулирана от закона различно. За разлика от изпирането на пари, при престъплението по чл. 252, ал. 3 това не е всяко престъпно или общественоопасно деяние, а само такова, **което нарушава императивния административен режим за извършване на дейността, генерира дохода**. По отношение на предикатната дейност нормата на чл. 252, ал. 3 е силно бланкетна, но все пак е по-тясна от чл. 253. Типично това е административно нарушение, чиято евентуална съставомерност по НК би се отразила на индивидуализацията на отговорността по чл. 252, ал. 3. Тази съставомерност би довела до ангажиране на наказателната отговорност на субекта за реална съвкупност от престъпления, ако той е съпричастен и към извършването на предикатната дейност. Също както и при изпирането на пари, съставомерността не зависи от това дали субектът по чл. 252, ал. 3 е автор и на предикатното деяние или не.

Изпълнителното деяние е извършване на банкова дейност по занятие. За разлика от основния състав по чл. 252, ал. 1 тази дейност е лицензирана, а за разлика от чл. 253 се извършва системно по занятие. За разлика от чл. 252, ал. 3, нормата на чл. 253 е безразлична към това дали финансовата операция или сделка е елемент от правнорегламентирана дейност и дали отговаря на формалните изисквания на специалната уредба. Друга разлика между двете престъпления е насочеността на изпирането на пари към придаване на привидно законен характер на имуществения предмет, докато деянието по чл. 252, ал. 3 няма такава насоченост.

Субект по чл. 252, ал. 3 е лице, за което извършваната банкова дейност е разрешена. Титуляр на лицензията е банката, а субектът е служител, чиято дейност по служба е част от стопанската дейност на банката. Субект на изпиране на пари е всяко наказателноотговорно лице.

Предложеният анализ на наказателноправният режим на изпирането на пари и свързаните с приложението му акценти в съдебната практика няма претенции за изчерпателност. Като излиза от модела на класическия теоретичен анализ, целта му е да насочи вниманието на практиката и на законодателя върху проблеми на правната квалификация, които по необходимост са практически. За разлика от класическите престъпления, изпирането се извършва в сложни схеми, понякога съдържащи самата предикатна дейност, отделните елементи на които могат да осъществяват и самостоятелни други престъпни състави. Цялостното разпознаване и квалифициране на схемата поставя редица качествено нови за наказателното право въпроси, чието задълбочено обсъждане предстои.